

werkgroep
verslavingspreventie

PLUKBOEK

PLUKBOEK

WERKGROEP VERSLAVINGSPREVENTIE

INHOUDSTAFEL

INLEIDING (historiek)	2-3
UITGANGSPUNTEN PREVENTIE	3
VISIE VAN DE WERKGROEP	4
PLANMATIGE AANPAK	4
BELEIDSMATIG WERKEN OP SCHOOL	5
VERSLAVINGSPREVENTIE IN DE LAGERE SCHOOL	5
VERSLAVINGSPREVENTIE IN HET SEC. ONDERWIJS	6-7
LEERLIJNEN	8
LEERLIJNEN PER GRAAD	9-12
LEERLIJNEN PER DRUG	13-22
DOWNLOADS EN AANVULLENDE INFORMATIE	23-25
ADDENDUM : vooronderzoek KDG Maatschappelijk Werk	1-27

werkgroep verslavingspreventie

Dirk Baeyens	directeur VBS den Heuvel Kalmthout	directie@denheuvel.be
Hilde Swinnen	directeur BSBO Wilgenduin Kalmthout	bsbo.kalmthout@g-o.be
Frank Neelen	directeur VBS Vincentius Essen	directeur@vinho.be
Benny Peeters	directeur Stella Matutina Wuustwezel	benny.peeters@stella-matutina.be
Jan Peeters	directeur GLS Klim Op Gooreind	info@schoolklimop.be
Marc Vanderzande	directeur Instituut H.Hart Kalmthout	hhartkalmthout@telenet.be
Jan Van Gils	directeur GLS De Wissel	directie@glsdewissel.be
Mie VanDerJonckheyd	scholengemeenschap KSN	adjunct@ksn.be
Vicky Hellebosch	leerlingbegeleiding Stella Matutina	secretariat@stella-matutina.be
Els Koremans	leerlingbegeleiding Gitok Kalmthout	elskoremans@telenet.be
Romy Van Meel	leerlingbegeleiding Gitok Kalmthout	romyvanmeel@gitok.be
Danny Uytdewilligen	Don Bosco Mariaberg Essen	danny.uytdewilligen@dbm-essen.be
Karin Willems	CLB G-O	karin.willems@g-o.be
Christine De Backer	CLB G-O	christine.debacker@g-o.be
Kim Aerts	VRIJ CLB – Essen	kim.aerts@vclbvkn.be
Heidi Vervliet	LOGO	Heidi.vervliet@logoantwerpen.be
Jan De Smet	VAGGA	Jan.DeSmet@vagga.be
Patrick De Smedt	hoofdinspecteur politie PZ Grens	patrick.desmedt@pzgrensbe
Greet Hendrickx		
Hugo Picavet	ONDERWIJSRAAD Kalmthout	hugopicavet@skynet.be

lijst van afkortingen:

CGG	Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg
DOS	Drugbeleid Op School
LOGO	Lokaal GezondheidsOverleg
TAD	Tabak, Alcohol en andere Drugs
VAD	Vereniging voor Alcohol en andere Drugproblemen
VAGGA	Vereniging Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg Antwerpen
VIGEZ	Vlaams Instituut voor Gezondheidspromotie En Ziektepreventie

INLEIDING: historiek

De nefaste gevolgen van zowel legale als illegale drugs zijn iedereen welbekend. De scholen doen er alles aan om hun leerlingen te vormen tot adolescenten die een assertieve houding kunnen aannemen ten aanzien van drugs. Scholen doen dit voornamelijk uit maatschappelijke en ideologische bezorgdheid voor de leerlingen. Dat zij via vakoverschrijdende eindtermen worden verplicht aan drugpreventie te doen is een bijkomende stimulans.

De politie verzorgde vele jaren het 'drugpreventieproject' (DPP) voor scholen. Vrijwel alle scholen reageerden dan ook intens toen de lokale politie (Zone Grens) meedeelde dat ze het aandeel van de politie in het drugpreventieprogramma van de scholen wilde herzien. Samengevat luidde de visie van de politie: wij willen acties uit het onderwijs nog steunen, maar wij zullen geen initiatiefnemer of uitvoerder meer zijn. De politie verwachtte van het onderwijs voorstellen die zij eventueel verder zouden ondersteunen.

In de onderwijsraad van Kalmthout werd het besluit genomen om een overleg op te starten tussen al de scholen van de politiezone Grens en de politie. Dit resulteerde in een overlegvoormiddag rond drugpreventie, genaamd "Snuif eens wat info op" op 24 oktober 2012 in Wilgenduin. Buiten vele scholen waren politie, CLB's, VAD, LOGO, Vagga en de gemeentebesturen vertegenwoordigd. Uniek hierbij was dat zo goed als alle scholen uit het basis en secundair uit de drie buurgemeenten en uit de drie netten aanwezig waren.

In 'KDG Maatschappelijk Werk' werd een partner gevonden om het zoekproces inhoudelijk te begeleiden en om vanuit het professioneel werkveld denkkaders aan te bieden. Hun werk 'Drugpreventie in het lager onderwijs van de Noorderkempen' is een geschikte leidraad om de werking gestalte te geven (zie *addendum*).

Via een enquête vernamen de initiatiefnemers dat het een zeer geslaagde voormiddag was. Er werden echter enkele voorwaarden gesteld: er moest beslist een vervolg komen op het DPP en het initiatief moest opengetrokken worden naar andere instanties, naar 'een breder publiek'. Uit deze overlegvoormiddag ontstond de werkgroep 'verslavingspreventie'. Na een eerste verkennende vergadering, waarin de doelstellingen van de werkgroep werden geformuleerd, werd er nog verschillende keren vergaderd. Zo kregen zowel de visie als de initiatieven die de werkgroep wilde nemen stilaan vorm.

Het schrijven van een algemene visietekst bleek niet zo eenvoudig, omdat men de autonomie van de scholen wil respecteren. Wel zijn er algemene uitgangspunten die op de goedkeuring van de ganse werkgroep konden rekenen. Zo vond men het vanaf het begin prioritair dat er leerlijnen zouden gebruikt worden van kleuter tot hoger secundair onderwijs, om zo overlappingsen of hiaten te vermijden. Ten tweede vond de werkgroep het organiseren van informatievergaderingen voor ouders nog steeds heel belangrijk. Men besloot een avond per gemeente te organiseren i.s.m. Vagga, waar ook de lokale politie ondersteuning zou geven door het verstrekken van productinformatie. In het schooljaar 2012-2013 bestond het doelpubliek uit de ouders van de kinderen uit de derde graad L.O. en de eerste graad S.O. Voor het schooljaar 2013-2014 is de infoavond gericht op de ouders van de tweede en derde graad S.O. Het blijft de bedoeling om ook in de toekomst op deze manier jaarlijkse ouderavonden te organiseren.

Over de leerlijnen werd snel een consensus bereikt. Hier vallen enkele accentverschuivingen op tegenover het vroegere project. Zo zal productinformatie over illegale drugs niet langer verstrekt worden in het lager onderwijs en zelfs niet in de eerste graad van het secundair onderwijs. Tenzij er door plaatselijke omstandigheden behoefte aan zou ontstaan. Secundaire scholen kunnen voor productinformatie nog steeds een beroep doen op de politie (= de enige instantie die drugs in bewaring mag nemen en gebruiken als didactisch materiaal).

De werkgroep was er bezorgd om dat de informatie ALLE scholen uit de drie gemeenten zou bereiken, ook degenen die niet vertegenwoordigd zijn in de werkgroep. In dat opzicht is er een belangrijke rol weggelegd voor de onderwijsdiensten van de drie gemeenten, die mee zullen instaan voor de communicatie. Het is de hoop van de werkgroep dat wij in de ganse regio 'Grens' binnen alle scholen over een gelijkgerichte aanpak van drugpreventie kunnen spreken.

Een tastbaar gevolg van de werkzaamheden binnen de werkgroep verslavingspreventie is dit Plukboek geworden, met alle mogelijke informatie over leerlijnen, bestaande initiatieven en instanties. Verder wordt in dit Plukboek toegelicht dat een drugbeleid op school gebaseerd is op drie belangrijke peilers: regelgeving, begeleiding en educatie. De uiteindelijke bedoeling van dit Plukboek is dat iedere school er die zaken uitplukt die op maat zijn van het eigen pedagogisch project.

UITGANGSPUNTEN PREVENTIE

Het materiaal dat in dit plukboek werd verzameld, is geselecteerd op basis van een visie op wat, volgens de initiatiefnemers, 'goede preventie' is.

In onderstaande alinea's geven we een aantal uitgangspunten mee die voor deze visie fundamenteel zijn:

Vijf dimensies van 'wenselijke preventie':

1. **Radicaliteit:** zo vroeg mogelijk in de probleemwording. 'Omgaan met grenzen', 'omgaan met uitstel van beloning', 'opkomen voor de eigen mening', 'positief naar jezelf kijken', zijn vaardigheden die kinderen moeten meekrijgen, lang voor ze geconfronteerd worden met tabak, alcohol of drugs.
2. **Offensiviteit:** preventie streeft maximaal naar het uitbreiden van de keuzemogelijkheden van de doelgroep. Preventie wil in de eerste plaats emanciperen, i.p.v. ongewenst gedrag te verbieden zoeken we naar alternatieven die jongeren stimuleren gewenst gedrag te stellen. Uiteraard zijn defensieve interventies soms onvermijdelijk.
3. **Integraliteit:** evenwicht tussen persoons- en structuurgerichte interventies. Structuurgerichte interventies komen in principe eerst: wat kan er worden veranderd aan familie, school, beleid, ... opdat er meer gewenst gedrag gesteld zal worden. Persoonsgerichte acties streven naar interne verandering in een persoon (via informatie, vorming, training)
4. **Participatie:** de doelgroep wordt zoveel mogelijk betrokken (zie ook emancipatie). Dit veronderstelt niet dat de doelgroep altijd betrokken moet worden, wel moeten ze zoveel als mogelijk de kans krijgen zich te engageren.
5. **Democratie:** preventie is in principe voor iedereen. Soms kan het te verantwoorden zijn om een specifiek doelgroep af te bakenen. Wanneer een doelgroep wordt afgebakend is het belangrijk aandachtig te zijn dat daarvan niemand uit de boot valt.

http://www.teampreventieontwikkeling.be/bestanden/Welwijs_08_3_Vettenburg.pdf

Interventies rond tabak en alcohol en andere drugs hebben de meeste kans op succes wanneer:

- het thema **breed benaderd** wordt. Geef aandacht aan tabak, alcohol en andere drugs, focus bijvoorbeeld niet enkel op illegale drugs omdat die je het meest riskant lijken. Bekijk het als een maatschappelijk fenomeen en niet enkel vanuit de insteek verslaving.
- organisaties **voldoende lang** aandacht hebben voor het thema. Spreid je interventies in de tijd. Kom tot een curriculum waarbij tabak, alcohol en drugs regelmatig aan bod komen. De leerlijnen van VAD/VIGEZ worden vanuit de werkgroep geconcretiseerd met een overzicht van actuele materialen beschikbaar voor de verschillende graden van basis en secundair onderwijs.
- interventies **voldoende diep** gaan. Vaak blijven scholen hangen op het niveau van informeren en kennis overdragen. Wanneer de ambitie is om een invloed te hebben op 'gedrag' is het belangrijk om de mogelijkheid te bieden 'attitudes' in vraag te stellen en een veilig kader van regels en procedures te creëren waarbinnen jongeren leren wat 'de norm' is.
- de **activiteiten** op school **aangepast** zijn aan kennisniveau, leefwereld en maturiteit van de leerlingen.
- **interventies** goed **ingebed** zijn. Kies interventies die niet 'vreemd' zijn aan cultuur van de school, kies methodieken die aansluiten bij wat vertrouwd is om mee te werken
- het thema **positief benaderd** wordt. De BOB-campagne is de meest succesvolle preventiecampagne die in Vlaanderen ooit ontwikkeld is, vooral omdat het feest is als Bob rijdt!

http://www.provant.be/binaries/DE%20AKKERb_tcm7-55263.pdf (pag 20)

VISIE WERKGROEP

De werkgroep 'Verslavingspreventie In Onderwijs' vertegenwoordigt vrijwillige leden van lagere scholen, secundaire scholen en CLB. De scholen zijn gelegen in de politie zone Grens: Kalmthout, Essen en Wuustwezel. Deze scholen komen uit verschillende onderwijsnetten : vrij-, gemeenschaps- en officieel onderwijs. De leden zijn leerkracht, directeur, leerlingbegeleider en /of CLB-medewerker. Verslavingen die aan bod komen: tabak, alcohol, gamen en illegale drugs.

Verslavingspreventie

Het onderwijs uit deze regio wil met deze werkgroep **een gezamenlijk charter** onderschrijven om samen de jongeren uit onze regio te begeleiden in hun weg naar volwassenheid.

Het charter omvat een voorstel voor onderwijs: hoe we van kleuter tot adolescent, van lagere school over secundaire school, vaardigheden en kennis kunnen aanbieden aangepast aan elke leeftijd, om te leren gepast 'om te gaan' met drugs.

Het voorstel biedt een kader waarop elke school met zijn eigenheid en pedagogisch project verder kan bouwen. Het kader vertrekt vanuit een integrale kijk op preventie en biedt houvast voor zowel structurele als persoonsgerichte maatregelen.

Binnen de structurele maatregelen vallen de organisatorische aspecten van het beleid van de school, zoals de opmaak van een druginterventieplan en het uittekenen van een curriculum rond tabak, alcohol en andere drugs, gamen, gokken,... Om het curriculum samen te stellen vindt men in dit Plukboek leerlijnen voor deze thema's.

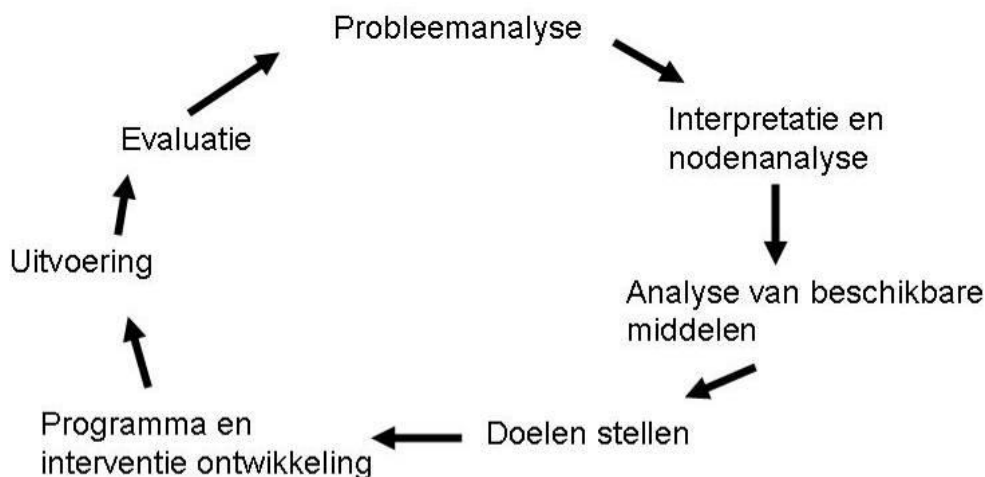
Persoonsgerichte maatregelen richten zich op de constante zorg voor het welbevinden van de leerlingen op school, zodat zij begeleid kunnen worden op maat van de noden die ze hebben.

Op deze manier willen onze scholen de maatschappij, dus ook de ouders van onze leerlingen, ondersteunen in hun opvoedende taak.

PLANMATIGE AANPAK

Planmatig, gestructureerd en systematisch werken is een belangrijke kwaliteitsstandaard in preventie. Het vormt een basisvoorwaarde om onderbouwd of 'evidence-based' te kunnen werken en het verhoogt de kans dat een project of activiteit ook resultaat heeft. Deze planmatige aanpak biedt houvast en bevordert afstemming, communicatie en transparantie en werkt bijgevolg beter dan een occasionele benadering.

BELEIDSMATIG WERKEN OP SCHOOL

Vanuit de werkgroep pleiten we sterk voor een planmatige, beleidsmatige aanpak door de school. In het **basisonderwijs** zullen weinig specifieke regels en procedures rond tabak, alcohol en drugs worden uitgewerkt. Het is de bedoeling dat de thematiek mee wordt opgenomen in het brede gezondheidsbeleid. De derde graad is de aangewezen leeftijd om de thema's alcohol en tabak aan te snijden.

In het **secundair onderwijs** vinden we het fundamenteel dat er een beleid rond tabak, alcohol en drugs wordt uitgewerkt. VAD ontwikkelde hiervoor het concept Drugbeleid Op School (**DOS**). Een schooleigen visie vormt het fundament voor drie peilers: 'regelgeving', 'begeleiding' en 'educatie en structurele maatregelen'. Ideaal wordt het DOS mee ingeschreven in een ruimer gezondheidsbeleid van de school.

De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) stelt ondubbelzinnig dat het bevorderen van gezondheid verder gaat dan gezondheidseducatie. Gezondheidsbevordering beoogt veranderingen door gezondheidseducatie, het nemen van structurele maatregelen en afspraken.

Ook alcohol- en andere drugpreventie in het basisonderwijs mag niet beperkt worden tot geïsoleerde lesjes in de klas. Het vereist een beleidsmatige aanpak met, naast educatie, aandacht voor het creëren van een ondersteunend schoolklimaat en het betrekken van de ouders.

VERSLAVINGSPREVENTIE IN DE LAGERE SCHOOL

ALCOHOL: LOL zonder alcohol

LOL zonder alcohol (<http://www.acoolworld.be/school/>) is een project waarmee men in de derde graad LO rond alcohol kan werken.

Het project heeft oog voor een brede aanpak.

Met **LOL zonder alcohol** gaan leerlingen en leerkrachten samen onderzoeken wat alcohol is en wat het doet. Maar ze kijken ook verder: de leerlingen gaan hun **sociale vaardigheden** versterken en hun weerbaarheid tegen groepsdruk verhogen. Zodat ze sterk genoeg zijn om nog even 'neen' te zeggen tegen alcohol.

LOL zonder alcohol stimuleert de leerkracht en leerlingen, o.m. met kleurrijke bordkaarten, om aandacht te besteden aan assertief gedrag in dagdagelijkse situaties.

Het project LOL zonder alcohol betreft de ouders op diverse manieren: bij de start worden ze via een flyer geïnformeerd over het project, ze worden uitgenodigd voor een feestelijk open klasmoment. Bovendien is er **acoolworld.be/ouders** (<http://www.acoolworld.be/ouders/>), voor ouders die meer willen weten over het project. Werken rond alcoholpreventie vereist ook in het basisonderwijs het ondersteunen van leerlingen met problemen. We denken hierbij aan de problematiek van kinderen wiens moeder of vader drinkt.

LOL zonder alcohol werkt niet expliciet rond deze problematiek maar biedt, o.m. via de methodiek van de klasbrievenbus, wel een laagdrempelig kanaal naar informatie en begeleiding.

TABAK: Game.over@tabak

(<http://www.vigez.be/rubrieken/themas/tabak?item=877&thema=7>)

Game.over@tabak wil kinderen bewust maken van roken en misvattingen over roken rechtzetten. Het pakket geeft de leerlingen de nodige kennis, inzichten en vaardigheden mee, zodat ze op een verantwoorde manier met roken kunnen omgaan.

Game.over@tabak bevat naast een handleiding voor leraren, een bundel met leuke en afwisselende activiteiten rond roken. Bij de activiteiten horen fiches met achtergrondinformatie voor de leraar en werkbladen voor de leerlingen.

De lesactiviteiten van game.over@tabak zijn goed te combineren met andere educatieve materialen over roken, genotmiddelen of persoonlijke en **sociale vaardigheden**.

Alcohol en andere drugs hebben een directe invloed op het functioneren (sociaal, emotioneel, cognitief, fysiek...) van de leerling op school en kan de ontwikkeling van de jongere en zijn kansen op een succesvolle schoolloopbaan beperken. Alcohol en andere drugs houden risico's in voor de gezondheid, het welzijn en de veiligheid van de leerling én de schoolomgeving.

Drugpreventie vereist dan ook een beleidsmatige aanpak, gekaderd binnen het pedagogisch project van de school, met een werking op verschillende niveaus. Een Drugbeleid Op School is opgebouwd rond de volgende pijlers: regelgeving, begeleiding, educatie en structurele maatregelen.

Met een drugbeleid anticipeert de school op mogelijke problemen met drugs of druggebruik. Bovendien werkt de school hiermee aan de nieuwe VOET, niet alleen met de pijler educatie, maar met het geheel van een drugbeleid (<http://www.vad.be/media/103372/voet%20-dos%20-def.pdf>). Ter ondersteuning van de school concretiseerde VAD welke combinaties van eindtermen nagestreefd kunnen worden. U kan dit ontwerp op maat van uw eigen schoolproject verfijnen of verbreden.

DRUGBELEID OP SCHOOL (DOS):

1. AANZET TOT EEN EIGEN SCHOOLVISIE

Met het uitwerken van een schooleigen visie op een DOS geeft de school antwoord op de vraag "Hoe staat onze school tegenover drugs en druggebruik?". Stilstaan bij de visie is een erg belangrijke, maar geen eenvoudige oefening.

In haar visie legt de school haar houding tegenover alcohol en andere drugs en de doelstellingen die de school wil bereiken met een drugbeleid vast.

In de chronologie van het planmatig werken (zie eerder) doet men deze oefening na het 'vooronderzoek' en tijdens het bepalen van de doelstellingen in de 'interventieontwikkeling'.

Voorstel inhoud visietekst, ca 1 A4 in 5 alinea's:

1. beschrijving van de missie van de organisatie.
2. beschrijving van het drugthema volgens de organisatie.
3. confrontatie drugthema en missie van de organisatie.
4. wat is het algemeen theoretisch doel van de organisatie inzake het drugthema? (wat willen we als organisatie doen wetende dat drugs er nu eenmaal zijn).
5. hoe willen we dat doel bereiken (algemene methode die men wil volgen)?

In het 'DOS – Draaiboek voor de coach' heeft VAD ter inspiratie een voorbeeld van een visietekst opgenomen. Het is belangrijk dat u deze tekst ziet als een aanzet en ter inspiratie. Uw school heeft zijn eigen pedagogisch project, doelgroep, opleidingen, ligt in een bepaalde regio en er zijn allicht nog redenen waarom het belangrijk is dat u deze tekst op maat van uw eigen school maakt.

Bovendien is de oefening om met een aantal medewerkers rond een visietekst te werken leerrijk voor alle betrokkenen en zal het verder uitwerken van uw beleid meer draagvlak hebben in de school.

VOORBEELD VISIETEKST

Onze school biedt op een hedendaagse en pedagogisch verantwoorde wijze aan jonge mensen kwalitatief hoogstaand onderwijs aan in een veilige, gezonde omgeving die intellectueel stimulerend en sociaal ondersteunend is.

Onze school legt de nadruk op de totale vorming van de jongere en begeleidt jonge mensen bij het ontdekken van waarden en normen en het verwerven van kennis, attitudes en vaardigheden. Het welzijn en welbevinden van de jongere staan hierbij centraal. Met een drugbeleid wil de school ervoor zorgen dat zij deze opdracht zo goed mogelijk kan uitvoeren. Drugs kunnen een negatieve invloed hebben op de ontwikkeling en het welzijn van de jongere en op de omgeving waarin dit plaatsvindt.

Onder drugs verstaat de school alle legale en illegale genotmiddelen—alcohol, tabak, cannabis en andere illegale drugs —en psychoactieve medicatie. Het drugbeleid van de school omvat drie grote facetten:

Regelgeving: de school zal duidelijke regels en grenzen rond drugs uittekenen en consequent reageren wanneer de regels overschreden worden.

Begeleiding: sommige leerlingen hebben problemen door drugs of druggebruik. Zij hebben nood aan extra hulp of begeleiding. De school zal een begeleidingsaanbod uitwerken met aandacht en ruimte voor specifieke noden van de individuele leerling.

Educatie & structurele maatregelen: ten slotte is er ook aandacht voor drugeducatie: leerlingen krijgen informatie over alcohol en andere drugs, er wordt stilgestaan bij hun attitudevorming en sociale vaardigheden worden ingeoefend. Daarnaast is het een constante zorg van de school te werken aan een positief klas- en schoolklimaat waarin het voor leerlingen en leerkrachten aangenaam is om te leven en te werken.

2. DRIE PEILERS VOOR EEN DRUGBELEID OP SCHOOL

a. REGELGEVING

In de pijler 'regelgeving' bepaalt de school de regels met betrekking tot bezit, gebruik, onder invloed zijn, delen en dealen van genotmiddelen op school. Hierbij wordt afgebakend welke situaties en plaatsen binnen de schoolcontext vallen - aan de schoolpoort, bij extra muros activiteiten,... - en welke regels daar gelden.

Maar regelgeving op zich kan niet voorkomen dat leerlingen grensoverschrijdend gedrag stellen. De school tekent ook procedures uit met een taakverdeling rond wie en hoe er gereageerd wordt bij (vermoeden van) regelovertreding. Idealiter bepaalt de school ook de communicatie met de diverse partners: CLB, ouders, justitie,...

De publicatie 'Juridische handvatten voor het gebruik en misbruik van alcohol en andere drugs op school' (<http://www.vad.be/materiaal/dossiers/juridische-handvatten-voor-het-gebruik-en-misbruik-van-alcohol-en-andere-drugs-op-school.aspx>) is een bruikbare wegwijzer voor het uitwerken van regelgeving en het omgaan met (vermoeden van) regelovertreding.

b. BEGELEIDING

In deze pijler tekent de school de stappen uit die ondernomen worden wanneer de school bezorgd is over een leerling die minder goed functioneert. Er wordt stilgestaan bij wie welke taak en rol opneemt bij het opvolgen en het signaleren van verminderd functioneren, het begeleiden en eventueel doorverwijzen van leerlingen met drugproblemen.

Het CLB is daarbij een belangrijke partner. Voor het CLB ontwikkelde VAD in het kader van individuele begeleiding van een leerling de **SEM-J**.

(<http://s.checkmarket.com/?e=12382&h=B92012C7AAFFDBE48948&l=nl>).

De vorming '**motiverende gespreksvoering**' kan ondersteuning bieden aan leerlingenbegeleiders en CLB-medewerkers. (<http://www.vad.be/over-vad/structurele-partners/cgg-preventiewerkers.aspx>)

c. EDUCATIE & STRUCTURELE MAATREGELEN

Effectieve drugeducatie houdt best rekening met volgende kwaliteitscriteria:

- Corrigeren van verkeerde beeldvorming: jongeren overschatten systematisch het middelengebruik bij leeftijdsgenoten;
- Werken aan persoonlijke en sociale vaardigheden: jongeren komen vaak in situaties waar het niet zozeer gaat om een stellingname voor of tegen drugs, maar om een veel gecompliceerdere keuze (zich manifesteren in een bepaalde situatie, respect krijgen van vrienden enzovoort). Omgaan met druk van leeftijdsgenoten, eigen beslissingen nemen, assertiviteit zijn belangrijke vaardigheden;
- De leefwereld van de jongere centraal stellen, de inhoud van de drugeducatie laten aansluiten bij hun kennis- en ervaringsniveau en op een interactieve manier werken.

Er bestaan diverse **didactische materialen en campagnes** om met jongeren op maat te werken rond de alcohol- en andere drugthematiek. (<http://www.vad.be/sectoren/onderwijs/secundair-onderwijs/materiaal/didactisch-materiaal.aspx>)

Bron: VAD (vereniging voor alcohol en andere drugproblemen) en VIGEZ (Vlaams instituut voor Gezondheidspromotie en Ziektepreventie)

LEERLIJNEN DEEL 1: 3de graad L.O. en 1ste, 2de en 3de graad S.O.

De leerlijnen vormen een algemene richtlijn voor het preventief werken rond alcohol, gamen, cannabis en andere illegale drugs op school. Op basis van onderzoek geven we aan bij welke leeftijdsgroepen het belangrijk is om een thema onder de aandacht te brengen.

De leerlijn vormt een opbouwend geheel : alles wat op de voorgaande leeftijden is meegegeven als te verwerven inhoud en vaardigheden, blijft een noodzakelijke basis voor de volgende jaren. Deze richtlijn kan een houvast vormen, maar maatwerk (= op maat van uw school/publiek) blijft uiteraard essentieel.

LEERLIJNEN DEEL 2: Per drug, van kleuter tot en met 3de graad secundair onderwijs.

SECUNDAIR ONDERWIJS

Optimaal wordt dit educatief aanbod ondersteund door structurele maatregelen zoals het opstarten en ondersteunen van de leerlingenraad, het zorgen voor een aangename infrastructuur, bevorderen van positieve contacten tussen leerkracht en leerling. Dergelijke maatregelen hebben ook een directe invloed op het middelengebruik.

Leerlijnen per graad : 3de graad LO | 10-12j

Doelstelling: Versterken van de kennis en vaardigheden die kinderen nodig hebben om gezonde keuzes te maken en niet te roken, geen alcohol te drinken en op een verantwoordelijke manier te gamen.

TABAK

kennis

De eigenschappen van de sigaret: herkomst tabak, samenstelling tabak(srook), verslavende stof nicotine, gevolgen van roken

- Gezondheids- en financiële effecten van (eigen) rookgedrag op korte en lange termijn.
- Objectieve cijfers van aantal rokers bij leeftijdsgenoten.

inzicht

- Eigen motieven en motieven van anderen om al dan niet te roken.
- Sociale invloeden op (eigen) rookgedrag: bestaande sociale normen (thuisomgeving & leeftijdsgenoten), beïnvloeding door (rookgedrag) thuisomgeving & leeftijdsgenoten, invloed van media/reclame.

vaardigheden en attitudes

- Assertief 'nee' kunnen zeggen in sociale aanbodsituaties, sigaret weigeren.
- Eigen standpunt t.o.v. roken kunnen verwoorden, argumenteren en behouden in verschillende situaties.

ALCOHOL

kennis

- Wetgeving: wie kan alcohol kopen en waar.
- De samenstelling van alcohol.
- De effecten van alcohol drinken op de lever en op de hersenen.
- De motieven van leeftijdsgenoten en eigen motieven om geen alcohol te drinken.

inzicht

Risico's en gevolgen van alcoholgebruik: inzicht in de betekenis van verslaving.

vaardigheden en attitudes

- Assertief 'nee' kunnen zeggen in sociale (aanbod)situaties.
- Iets voor zichzelf kunnen vragen in sociale situaties.
- Kritisch zijn t.o.v. reclame over alcoholische dranken.

GAMEN

kennis

- Soorten games (online en offline, via apps).
- De motieven van leeftijdsgenoten en eigen om te gamen.

inzicht

- Doelstelling van games.
- De plaats van gamen in de eigen vrijetijdsbesteding.

vaardigheden en attitudes

- Eigen standpunt t.o.v. gamen kunnen verwoorden, argumenteren en behouden in verschillende situaties.
- Delen van ervaringen met gamen.
- Een weekschema opmaken met de tijd die aan gamen of een andere vrijetijdsbesteding kan besteed worden.

algemene sociale vaardigheden

- Ongezonde levensgewoonten in verband kunnen brengen met wat ze weten over het functioneren van het eigen lichaam (WO- 1.17).
- Kritisch zijn en hun eigen mening kunnen formuleren (SV-1.6).
- In concrete situaties voldoende zelfvertrouwen tonen, gebaseerd op kennis van het eigen kunnen (WO-3.3).
- Zich weerbaar opstellen naar leeftijdsgenoten en volwassenen toe door signalen te geven die voor anderen begrijpelijk en aanvaardbaar zijn (SV-1.7).

Leerlijnen per graad : 1ste graad SO | 12-14j

Doelstelling: Versterken van de kennis en vaardigheden die jongeren nodig hebben om gezonde keuzes te maken en niet te roken, geen alcohol te drinken en op een verantwoordelijke manier te gamen.

TABAK

kennis

- Regelgeving: rookverbod op school, verbod verkoop -16 jarigen.
- De eigenschappen van de sigaret: herkomst tabak, samenstelling tabak(srook), verslavende stof nicotine, gevolgen van roken.
- Gezondheids- en financiële effecten van (eigen) rookgedrag op korte en lange termijn.
- (Tabaks)verslaving: geestelijk en lichamelijk, ontweningsverschijnselen.
- Objectieve cijfers van aantal rokers bij leeftijdsgenoten.

inzicht

- Eigen motieven en motieven van anderen om al dan niet te roken.
- Verslavend karakter van roken.
- Sociale invloeden op (eigen) rookgedrag: bestaande sociale normen (mening van thuisomgeving & leeftijdsgenoten), beïnvloeding door (rookgedrag in) thuisomgeving & leeftijdsgenoten, invloed van media/reclame.

vaardigheden en attitudes

- Assertief 'nee' kunnen zeggen in sociale (aanbod)situaties rond roken
- Eigen standpunt m.b.t. roken kunnen verwoorden, argumenteren en behouden in verschillende situaties.
- Zich bekwaam voelen om niet te roken: bewuste, persoonlijke keuze om niet te roken.

ALCOHOL

kennis

- Wetgeving: -16 geen alcohol, -18 geen sterkedrank.
- Het alcoholpercentage en de standaardeenheden van diverse alcoholische dranken.
- De effecten van alcohol drinken op de hersenen.
- Objectieve cijfers van alcoholgebruik door leeftijdsgenoten.

inzicht

- Eigen motieven en motieven van anderen om geen alcohol te drinken.
- De mogelijke effecten van alcohol drinken op het (sociaal) gedrag van mensen: wegvallen van remmingen, trager reageren, stellen van grensoverschrijdend gedrag, ...
- De sociale norm rond alcoholgebruik: plaats alcohol in onze samenleving, sociale normen van leeftijdsgenoten en ouders, invloed van media en reclame.

vaardigheden en attitudes

- Assertief 'nee' kunnen zeggen in sociale (aanbod)situaties rond alcohol
- Iets voor zichzelf kunnen vragen in sociale situaties
- Eigen standpunt t.o.v. alcohol(gebruik) kunnen verwoorden, argumenteren en behouden
- in verschillende situaties

GAMEN

kennis

- De betekenis van de symbolen op games.
- De voor- en nadelen van gamen.
- Het laagdrempelig hulpverleningsaanbod: CLB, JAC, Druglijn, ...

inzicht

- De plaats van gamen in de eigen vrijetijdsbesteding en deze van leeftijdsgenoten.
- De factoren in de opbouw van games die aanzetten tot meer of langer spelen.
- De risico's van online games met meerdere spelers.

vaardigheden en attitudes

- Grenzen stellen aan de tijd die aan gamen wordt besteed tegenover andere hobby's, schoolwerk, vrienden, ...
- Moeilijke (sociale) situaties kunnen identificeren en erop anticiperen.
- Assertief reageren in sociale (online) situaties.
- Hulp vragen bij problemen met gamegedrag.

algemene sociale vaardigheden

- Zich weerbaar opstellen (C2-6)
- De risico's en gevolgen inschatten bij het gebruik van genotsmiddelen en medicijnen en assertief reageren in aanbodsituaties (C1-8)
- Bekwaam zijn om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken (STAM-12)
- Belangrijke elementen van communicatief handelen in de praktijk brengen (STAM-1)

Leerlijnen per graad : 2de graad SO | 14-16j

Doelstelling: Versterken van de kennis en vaardigheden die jongeren nodig hebben om gezonde keuzes te maken en niet te roken, geen cannabis of andere illegale drugs* te gebruiken en op een verantwoordelijke manier om te gaan met alcohol en te gamen.

* Voor andere illegale drugs: enkel indien leerlingen vragen hebben over of geconfronteerd worden met andere illegale drugs dan cannabis.

TABAK	ALCOHOL	GAMEN	CANNABIS	andere illegale drugs*
kennis - Wetgeving: België, EU, internationaal - Roken en mezelf: roken en gewicht, roken en stress / ontspanning / concentratie, roken en zwangerschap. - Stoppen met roken: wat en hoe aanpakken, voordelen, hulpaanbod bij rookstop. - Passief roken: situaties, gevolgen voor niet-rokers, voordelen van een rookvrije omgeving. - Economische aspecten: tabaksindustrie en strategieën van tabaksindustrie, smokkel, taksen.	kennis - Wetgeving: -16 geen alcohol, -18 geen sterkedrank; wet op beteugeling van de dronkenschap. - Objectieve cijfers van alcoholgebruik door leeftijdsgenoten: hoe vaak en hoeveel ze drinken. - De verschillende factoren die het effect van alcohol beïnvloeden: geslacht, gewicht, leeftijd, ...	kennis - Signalen van overmatig gamen. - Het laagdrempelig hulpverleningsaanbod: CLB, JAC, Druglijn, ...	kennis - Wetgeving over cannabis voor minderjarigen, gevolgen bij overtreden van de wetgeving. - Objectieve cijfers van gebruik door leeftijdsgenoten. - Effecten van cannabisgebruik: sterkere gevoelens, vervormde werkelijkheid, ... - Het laagdrempelige hulpverleningsaanbod: CLB, JAC, Druglijn, ... - Motieven van leeftijdsgenoten en eigen motieven om geen cannabis te gebruiken.	kennis - Wetgeving over illegale drugs*, gevolgen bij overtreden van de wetgeving. - Objectieve cijfers van gebruik door leeftijdsgenoten. - Tips rond veilig en gezond uitgaan: goed eten, uitgerust vertrekken, water drinken, ... - Het laagdrempelige hulpverleningsaanbod: CLB, JAC, Druglijn, ... - Motieven van leeftijdsgenoten en eigen motieven om geen illegale drugs* te gebruiken
inzicht - Individueel rookprofiel: rookgewoonten, van experimenteren naar 'vast'. - Eigen motieven om te roken: stress, gewicht, ... - Eigen motieven en effectiviteit om te stoppen met roken. - Sociale effecten van (eigen) rookgedrag: eigen voorbeeldgedrag, eigen invloed op passief roken. - Sociale norm rond roken in onze samenleving en eigen invloed op rookbeleid. - Belangen van de tabaksindustrie.	inzicht - De mogelijke effecten van alcohol drinken op het (sociaal) gedrag van mensen: wegvallen van remmingen, trager reageren, stellen van grensoverschrijdend gedrag. - Doorprikken van mythes rond alcohol: hoe nuchter worden, impact van water drinken of eten, ... - De mogelijke risico's en gevolgen van alcoholgebruik op de hersenen - De plaats van alcohol tijdens het uitgaan: fuiven, festivals, dance-events, ...	inzicht - De mogelijke effecten van overmatig gamen op het sociaal gedrag van jongeren. - De verschillende fasen van gamegedrag: experimenteel, recreatief, problematisch en verslaafd gamen.	inzicht - Risico's en gevolgen van cannabisgebruik: op school- en werkprestaties, op sociaal en emotioneel functioneren, op de mentale gezondheid, ... - Verslavend (geestelijk) effect van cannabis: verlangen en afhankelijkheid. - Houding van leeftijdsgenoten tegenover cannabisgebruik, sociale normen van ouders en leeftijdsgenoten.	inzicht - Risico's en gevolgen van het gebruik van illegale drugs*: op school- en werkprestaties, op sociaal en emotioneel functioneren, op de mentale en fysieke gezondheid, ... - Sociale norm van ouders, leeftijdsgenoten, ...
vaardigheden en attitudes - Eigen standpunt t.o.v. roken kunnen verwoorden, argumenteren en behouden in verschillende situaties. - Op een positieve manier omgaan met verschillende stresssituaties. - Stoppen met roken: info rond rookstop gebruiken en hulp vragen, een rookstop ondernemen, moeilijke (aanbod)situaties identificeren en erop anticiperen. - Omgaan met verschillende situaties van passief roken. - Kritische houding t.a.v. de aangeboden informatie, het eigen rookgedrag, sociale normen m.b.t. tabak. - Assertief 'nee' kunnen zeggen in sociale (aanbod), situaties rond roken, assertief zijn in passief roken. - Zich bekwaam voelen om niet te roken/te stoppen met roken: bewuste, persoonlijke keuze om niet (meer) te roken. - Verantwoordelijk zijn voor de andere: de keuze van anderen om niet (meer) te roken steunen, positief voorbeeldgedrag stellen.	vaardigheden en attitudes - Kritische houding naar de sociale norm rond alcohol. - Eigen standpunt t.o.v. alcohol(gebruik) kunnen verwoorden, argumenteren en behouden in verschillende situaties. - Veilige en gezonde keuzes maken m.b.t. alcohol en alcoholgebruik in moeilijke (aanbod)situaties: meedrijven met iemand die gedronken heeft, drinken en rijden (fiets, brommer, ...), ...	vaardigheden en attitudes - Grenzen stellen aan de tijd die aan gamen wordt besteed tegenover andere hobby's, schoolwerk, vrienden, ... - Assertief reageren in sociale (online) situaties. - Hulp vragen bij problemen met gamegedrag.	vaardigheden en attitudes - Eigen standpunt t.o.v. cannabis(gebruik) kunnen verwoorden, argumenteren en behouden in verschillende situaties. - Hulp kunnen vragen voor zichzelf bij problemen met cannabisgebruik. - Veilige en gezonde keuzes maken m.b.t. cannabis en cannabisgebruik in moeilijke (aanbod)situaties.	vaardigheden en attitudes - Eigen standpunt t.o.v. (gebruik van) illegale drugs* kunnen verwoorden, argumenteren en behouden, in verschillende situaties. - Hulp vragen voor zichzelf bij problemen met gebruik van illegale drugs*. - Veilige en gezonde keuzes maken m.b.t. illegale drugs* en het gebruik van illegale drugs* in moeilijke (aanbod)situaties: tijdens het uitgaan, op events, ...
algemene sociale vaardigheden: - Zich weerbaar opstellen (C2-6) - De risico's en gevolgen inschatten bij het gebruik van genotsmiddelen en medicijnen en assertief reageren in aanbodsituaties (C1-8) - Bekwaam zijn om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken (STAM-12) - Belangrijke elementen van communicatief handelen in de praktijk brengen (STAM-1)				

Leerlijnen per graad : 3de graad SO | 16-18j

Doelstelling: Versterken van de kennis en vaardigheden die jongeren nodig hebben om gezonde keuzes te maken en niet te roken, geen cannabis of andere illegale drugs* te gebruiken en op een verantwoordelijke manier om te gaan met alcohol en te gamen.

* Voor andere illegale drugs: enkel indien leerlingen vragen hebben over of geconfronteerd worden met andere illegale drugs dan cannabis.

TABAK

kennis

- Stoppen met roken: wat en hoe aanpakken, voordelen, hulpaanbod bij rookstop.
- Passief roken: situaties, gevolgen voor niet-rokers, voordelen van een rookvrije omgeving.
- Wetgeving: België, EU, internationaal.
- Economische aspecten: tabaksindustrie en strategieën van tabaksindustrie, smokkel, taken.

inzicht

- Individueel rookprofiel: rookgewoonten, van experimenteren naar 'vast'.
- Eigen motieven om te roken: stress, gewicht, ...
- Eigen motieven en effectiviteit om te stoppen met roken.
- Sociale effecten van (eigen) rookgedrag: eigen voorbeeldgedrag, eigen invloed op situaties passief roken.
- Sociale norm rond roken in onze samenleving en eigen invloed op rookbeleid.
- Belangen van de tabaksindustrie.

vaardigheden en attitudes

- Eigen standpunt t.o.v. roken kunnen verwoorden, argumenteren en behouden in verschillende situaties.
- Ook assertief reageren in passief roken situaties.
- Op een positieve manier omgaan met verschillende stresssituaties.
- Stoppen met roken: info rond rookstop gebruiken en hulp vragen, een rookstop ondernemen, moeilijke(aanbod)situaties identificeren en erop anticiperen.
- Omgaan met verschillende situaties van passief roken.
- Eigen invloed op het rookbeleid hebben.
- Zich bekwaam voelen om te stoppen met roken: bewuste, persoonlijke keuze niet meer te roken.
- Verantwoordelijk zijn voor de andere: de keuze van anderen om niet (meer) te roken steunen, positief voorbeeldgedrag stellen.

ALCOHOL

kennis

- Wetgeving: -16 geen alcohol, -18 geen sterkedrank, wet op beteugeling van de dronkenschap.
- Objectieve cijfers van alcoholgebruik door leeftijdsgenoten: hoe vaak en hoeveel ze drinken.
- Het laagdrempelig hulpverleningsaanbod: JAC, Druglijn, ...

inzicht

- De plaats van alcohol in de sociale leefwereld van jongeren: in (partner)relaties.
- Risico's en gevolgen van overmatig en riskant alcoholgebruik bij jongvolwassenen: in verkeerssituaties, op relationeel vlak, op school- of werkprestaties, ...

vaardigheden en attitudes

- Eigen standpunt t.o.v. alcohol(gebruik) kunnen verwoorden, argumenteren en behouden in verschillende situaties.
- Veilige en gezonde keuzes maken m.b.t. alcohol en alcoholgebruik in moeilijke (aanbod)situaties: drinken en rijden, meerijden met iemand die gedronken heeft, ...
- Hulp vragen voor zichzelf of voor anderen bij problemen met overmatig of riskant alcoholgebruik.

GAMEN

kennis

- Gamen en gender: verschil in gamegedrag van jongens en meisjes.
- Het laagdrempelig hulpverleningsaanbod: CLB, JAC, Druglijn, ...

inzicht

- Risico's en gevolgen van overmatig gamen bij jongvolwassenen: op relationeel vlak, op school of werkprestaties, ...
- Factoren op het vlak van persoonlijkheid en omgeving die het (eigen) gamegedrag beïnvloeden.

vaardigheden en attitudes

- Grenzen stellen aan de tijd die aan gamen wordt besteed tegenover andere hobby's, schoolwerk, vrienden, ...
- Assertief reageren in sociale (online) situaties
- Hulp vragen voor zichzelf of voor anderen bij problemen door overmatig gamen.

CANNABIS

kennis

- Wetgeving over cannabis voor minderjarigen en meerderjarigen, gevolgen bij overtreden van de wetgeving.
- Objectieve cijfers van gebruik door leeftijdsgenoten
- Effecten van cannabisgebruik: sterkere gevoelens, vervormde werkelijkheid, ...
- Het laagdrempelige hulpverleningsaanbod: CLB, JAC, Druglijn, ...
- Verslavend (geestelijk) effect van cannabis.

inzicht

- Motieven van leeftijdsgenoten en eigen motieven om geen cannabis te gebruiken.
- Risico's en gevolgen van cannabisgebruik: op school- en werkprestaties, op sociaal en emotioneel functioneren, op de mentale gezondheid, verkeer, ...
- Verslavend (geestelijk) effect van cannabis: verlangen en afhankelijkheid.
- Houding van leeftijdsgenoten tegenover cannabisgebruik.

vaardigheden en attitudes

- Eigen standpunt t.o.v. cannabis(gebruik) kunnen verwoorden, argumenteren en behouden in verschillende situaties.
- Veilige en gezonde keuzes maken m.b.t. cannabis en cannabisgebruik in moeilijke (aanbod)situaties.
- Hulp vragen voor zichzelf en voor anderen bij problemen met cannabisgebruik.

andere illegale drugs*

kennis

- Wetgeving over illegale drugs*, gevolgen bij overtreden van de wetgeving.
- Objectieve cijfers van gebruik door leeftijdsgenoten.
- Tips rond veilig en gezond uitgaan: goed eten, uitgerust vertrekken, water drinken, ...
- Het laagdrempelige hulpverleningsaanbod: CLB, JAC, Druglijn, ...
- Motieven van leeftijdsgenoten en eigen motieven om geen illegale drugs* te gebruiken

inzicht

- Risico's en gevolgen van het gebruik van illegale drugs*: op school- en werkprestaties, op sociaal en emotioneel functioneren, op de mentale en fysieke gezondheid, ...
- Sociale norm van ouders, leeftijdsgenoten, ...

vaardigheden en attitudes

- Eigen standpunt t.o.v. (gebruik van) illegale drugs* kunnen verwoorden, argumenteren en behouden, in verschillende situaties.
- Hulp vragen voor zichzelf bij problemen met gebruik van illegale drugs*.
- Veilige en gezonde keuzes maken m.b.t. illegale drugs* en het gebruik van illegale drugs* in moeilijke (aanbod)situaties: tijdens het uitgaan, op events, ...

algemene sociale vaardigheden

- Zich weerbaar opstellen (C2-6)
- De risico's en gevolgen inschatten bij het gebruik van genotsmiddelen en medicijnen en assertief reageren in aanbodsituaties (C1-8)
- Bekwaam zijn om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken (STAM-12)
- Belangrijke elementen van communicatief handelen in de praktijk brengen (STAM-1)

Leerlijnen per drug : ALCOHOL

Onderwijsvorm: KLEUTER EN LAGER

kleuter | 2,5-6j

doelstelling

Versterken van de vaardigheden die kleuters nodig hebben om gezonde keuzes te maken.

algemene sociale vaardigheden

- In concrete situaties gedragingen herkennen die bevorderlijk of schadelijk zijn voor hun gezondheid.
- Voor zichzelf opkomen door signalen te geven die voor anderen begrijpelijk en aanvaardbaar zijn.

1ste graad LO | 6-8j

doelstelling

Versterken van de vaardigheden die kinderen nodig hebben om gezonde keuzes te maken.

algemene sociale vaardigheden

(ET WO & SV)

- Ongezonde levensgewoonten in verband kunnen brengen met wat ze weten over het functioneren van het eigen lichaam (WO- 1.17).
- Kritisch zijn en hun eigen mening kunnen formuleren (SV-1.6).
- In concrete situaties voldoende zelfvertrouwen tonen, gebaseerd op kennis van het eigen kunnen (WO-3.3).
- Zich weerbaar opstellen naar leeftijdsgenoten en volwassenen toe door signalen te geven die voor anderen begrijpelijk en aanvaardbaar zijn (SV- 1.7).

2de graad LO | 8-10j

doelstelling

Versterken van de vaardigheden die kinderen nodig hebben om gezonde keuzes te maken.

algemene sociale vaardigheden

(ET WO & SV)

- Ongezonde levensgewoonten in verband kunnen brengen met wat ze weten over het functioneren van het eigen lichaam (WO- 1.17).
- Kritisch zijn en hun eigen mening kunnen formuleren (SV-1.6).
- In concrete situaties voldoende zelfvertrouwen tonen, gebaseerd op kennis van het eigen kunnen (WO-3.3).
- Zich weerbaar opstellen naar leeftijdsgenoten en volwassenen toe door signalen te geven die voor anderen begrijpelijk en aanvaardbaar zijn (SV- 1.7).

3de graad LO | 10-12j

doelstelling

Versterken van de kennis en vaardigheden die kinderen nodig hebben om gezonde keuzes te maken en geen alcohol te drinken.

kennis

- Wetgeving: wie kan alcohol kopen en waar.
- De samenstelling van alcohol.
- De effecten van alcohol drinken op de lever en op de hersenen.
- De motieven van leeftijdsgenoten en eigen motieven om geen alcohol te drinken.

inzicht

- Risico's en gevolgen van alcoholgebruik: inzicht in de betekenis van verslaving.

vaardigheden en attitudes

- Assertief 'nee' kunnen zeggen in sociale (aanbod)situaties.
- Iets voor zichzelf kunnen vragen in sociale situaties.
- Kritisch zijn t.o.v. reclame over alcoholische dranken.

algemene sociale vaardigheden

(ET WO & SV)

- Ongezonde levensgewoonten in verband kunnen brengen met wat ze weten over het functioneren van het eigen lichaam (WO- 1.17).
- Kritisch zijn en hun eigen mening kunnen formuleren (SV-1.6).
- In concrete situaties voldoende zelfvertrouwen tonen, gebaseerd op kennis van het eigen kunnen (WO-3.3).
- Zich weerbaar opstellen naar leeftijdsgenoten en volwassenen toe door signalen te geven die voor anderen begrijpelijk en aanvaardbaar zijn (SV- 1.7).

Leerlijnen per drug : ALCOHOL

Onderwijsvorm: SECUNDAIR ONDERWIJS

1ste graad SO | 12-14j

doelstelling

Versterken van de kennis en vaardigheden die jongeren nodig hebben om gezonde keuzes te maken en geen alcohol te drinken.

kennis

- Wetgeving: -16 geen alcohol, -18 geen sterkedrank.
- Het alcoholpercentage en de standaardeenheden van diverse alcoholische dranken.
- De effecten van alcohol drinken op de hersenen.
- Objectieve cijfers van alcoholgebruik door leeftijdsgenoten.

inzicht

- Eigen motieven en motieven van anderen om geen alcohol te drinken.
- De mogelijke effecten van alcohol drinken op het (sociaal) gedrag van mensen: wegvallen van remmingen, trager reageren, stellen van grensoverschrijdend gedrag, ...
- De sociale norm rond alcoholgebruik: plaats alcohol in onze samenleving, sociale normen van leeftijdsgenoten en ouders, invloed van media en reclame.

vaardigheden en attitudes

- Assertief 'nee' kunnen zeggen in sociale (aanbod)situaties.
- Iets voor zichzelf kunnen vragen in sociale situaties.
- Eigen standpunt t.o.v. alcohol(gebruik) kunnen verwoorden, argumenteren en behouden in verschillende situaties.

algemene sociale vaardigheden

- Zich weerbaar opstellen (C2-6).
- De risico's en gevolgen inschatten bij het gebruik van genotsmiddelen en medicijnen en assertief reageren in aanbodsituaties (C1-8).
- Bekwaam zijn om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken (STAM-12).
- Belangrijke elementen van communicatief handelen in de praktijk brengen (STAM-1).

2de graad SO | 14-16j

doelstelling

Versterken van de kennis en vaardigheden die jongeren nodig hebben om op een verantwoordelijke manier om te gaan met alcohol.

kennis

- Wetgeving: -16 geen alcohol, -18 geen sterkedrank, wet op beteugeling van de dronkenschap.
- Objectieve cijfers van alcoholgebruik door leeftijdsgenoten: hoe vaak en hoeveel ze drinken.
- De verschillende factoren die het effect van alcohol beïnvloeden: geslacht, gewicht, leeftijd, ...

inzicht

- De mogelijke effecten van alcohol drinken op het (sociaal) gedrag van mensen: wegvallen van remmingen, trager reageren, stellen van grensoverschrijdend gedrag.
- Doorprikken van mythes rond alcohol: hoe nuchter worden, impact van water drinken of eten, ...
- De mogelijke risico's en gevolgen van alcoholgebruik op de hersenen.
- De plaats van alcohol tijdens het uitgaan: fuiven, festivals, dance-events, ...

vaardigheden en attitudes

- Kritische houding naar de sociale norm rond alcohol.
- Eigen standpunt t.o.v. alcohol(gebruik) kunnen verwoorden, argumenteren en behouden in verschillende situaties.
- Veilige en gezonde keuzes maken m.b.t. alcohol en alcoholgebruik in moeilijke (aanbod)situaties: meerijden met iemand die gedronken heeft, drinken en rijden (fiets, brommer, ...), ...

algemene sociale vaardigheden

- Zich weerbaar opstellen (C2-6).
- De risico's en gevolgen inschatten bij het gebruik van genotsmiddelen en medicijnen en assertief reageren in aanbodsituaties (C1-8).
- Bekwaam zijn om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken (STAM-12).
- Belangrijke elementen van communicatief handelen in de praktijk brengen (STAM-1).

3de graad SO | 16-18j

doelstelling

Versterken van de kennis en vaardigheden die jongeren nodig hebben om op een verantwoordelijke manier om te gaan met alcohol.

kennis

- Wetgeving: -16 geen alcohol, -18 geen sterkedrank, wet op beteugeling van de dronkenschap.
- Objectieve cijfers van alcoholgebruik door leeftijdsgenoten: hoe vaak en hoeveel ze drinken.
- Het laagdrempelig hulpverleningsaanbod: JAC, Druglijn, ...

inzicht

- De plaats van alcohol in de sociale leefwereld van jongeren: in (partner) relaties.
- Risico's en gevolgen van overmatig en riskant alcoholgebruik bij jongvolwassenen: in verkeerssituaties, op relationeel vlak, op school- of werkprestaties, ...

vaardigheden en attitudes

- Eigen standpunt t.o.v. alcohol(gebruik) kunnen verwoorden, argumenteren en behouden in verschillende situaties.
- Veilige en gezonde keuzes maken m.b.t. alcohol en alcoholgebruik in moeilijke (aanbod)situaties: drinken en rijden, meerijden met iemand die gedronken heeft, ...
- Hulp vragen voor zichzelf of voor anderen bij problemen met overmatig of riskant alcoholgebruik.

algemene sociale vaardigheden

- Zich weerbaar opstellen (C2-6).
- De risico's en gevolgen inschatten bij het gebruik van genotsmiddelen en medicijnen en assertief reageren in aanbodsituaties (C1-8).
- Bekwaam zijn om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken (STAM-12).
- Belangrijke elementen van communicatief handelen in de praktijk brengen (STAM-1).

Leerlijnen per drug : TABAK

Onderwijsvorm: KLEUTER EN LAGER

kleuter | 2,5-6j

doelstelling

Versterken van de vaardigheden die kleuters nodig hebben om gezonde keuzes te leren maken.

1ste graad LO | 6-8j

doelstelling

Versterken van de vaardigheden die kinderen nodig hebben om gezonde keuzes te leren maken.

2de graad LO | 8-10j

doelstelling

Versterken van de vaardigheden die kinderen nodig hebben om gezonde keuzes te leren maken.

3de graad LO | 10-12j

doelstelling

Versterken van de kennis en vaardigheden die kinderen nodig hebben om gezonde keuzes te maken en niet te roken.

kennis

- De eigenschappen van de sigaret: herkomst tabak, samenstelling tabak(srook), verslavende stof nicotine, gevolgen van roken.
- Gezondheids- en financiële effecten van (eigen) rookgedrag op korte en lange termijn.
- Objectieve cijfers van aantal rokers bij leeftijdsgenoten.

inzicht

- Eigen motieven en motieven van anderen om al dan niet te roken.
- Sociale invloeden op (eigen) rookgedrag: bestaande sociale normen (thuisomgeving & leeftijdsgenoten), beïnvloeding door (rookgedrag) thuisomgeving & leeftijdsgenoten, invloed van media/reclame.

vaardigheden en attitudes

- Assertief 'nee' kunnen zeggen in sociale (aanbod)situaties rond roken | sigaret weigeren.
- Eigen standpunt t.o.v. roken kunnen verwoorden, argumenteren en behouden in verschillende situaties.

algemene sociale vaardigheden

- In concrete situaties gedragingen herkennen die bevorderlijk of schadelijk zijn voor hun gezondheid.
- Voor zichzelf opkomen door signalen te geven die voor anderen begrijpelijk en aanvaardbaar zijn.

algemene sociale vaardigheden

(ET WO & SV)

- Ongezonde levensgewoonten in verband kunnen brengen met wat ze weten over het functioneren van het eigen lichaam (WO- 1.17).
- Kritisch zijn en hun eigen mening kunnen formuleren (SV-1.6).
- In concrete situaties voldoende zelfvertrouwen tonen, gebaseerd op kennis van het eigen kunnen (WO-3.3).
- Zich weerbaar opstellen naar leeftijdsgenoten en volwassenen toe door signalen te geven die voor anderen begrijpelijk en aanvaardbaar zijn (SV- 1.7).

algemene sociale vaardigheden

(ET WO & SV)

- Ongezonde levensgewoonten in verband kunnen brengen met wat ze weten over het functioneren van het eigen lichaam (WO- 1.17).
- Kritisch zijn en hun eigen mening kunnen formuleren (SV-1.6).
- In concrete situaties voldoende zelfvertrouwen tonen, gebaseerd op kennis van het eigen kunnen (WO-3.3).
- Zich weerbaar opstellen naar leeftijdsgenoten en volwassenen toe door signalen te geven die voor anderen begrijpelijk en aanvaardbaar zijn (SV- 1.7).

algemene sociale vaardigheden

(ET WO & SV)

- Ongezonde levensgewoonten in verband kunnen brengen met wat ze weten over het functioneren van het eigen lichaam (WO- 1.17).
- Kritisch zijn en hun eigen mening kunnen formuleren (SV-1.6).
- In concrete situaties voldoende zelfvertrouwen tonen, gebaseerd op kennis van het eigen kunnen (WO-3.3).
- Zich weerbaar opstellen naar leeftijdsgenoten en volwassenen toe door signalen te geven die voor anderen begrijpelijk en aanvaardbaar zijn (SV- 1.7).

Leerlijnen per drug : TABAK

Onderwijsvorm: SECUNDAIR ONDERWIJS

1ste graad SO | 12-14j

doelstelling

Versterken van de kennis en vaardigheden die jongeren nodig hebben om gezonde keuzes te maken en niet te roken.

kennis

- Regelgeving: rookverbod op school, verbod verkoop -16.
- De eigenschappen van de sigaret: herkomst tabak, samenstelling tabak(srook), verslavende stof nicotine, gevolgen van roken.
- Gezondheids- en financiële effecten van (eigen) rookgedrag op korte en lange termijn.
- Tabaksverslaving: geestelijk en lichamelijk, ontwenningsverschijnselen jaren.
- Objectieve cijfers van aantal rokers bij leeftijdsgenoten.

inzicht

- Eigen motieven en motieven van anderen om al dan niet te roken
- Verslavend karakter van roken.
- Sociale invloeden op (eigen) rookgedrag: verhouding rokers-niet-rokers, bestaande sociale normen (mening van thuisomgeving & leeftijdsgenoten), beïnvloeding door (rookgedrag in) thuisomgeving & leeftijdsgenoten, invloed van media/reclame.

vaardigheden en attitudes

- Assertief 'nee' kunnen zeggen in sociale (aanbod)situaties rond roken.
- Eigen standpunt m.b.t. roken kunnen verwoorden, argumenteren en behouden in verschillende situaties.
- Zich bekwaam voelen om niet te roken: bewuste, persoonlijke keuze om niet te roken.

algemene sociale vaardigheden

- Zich weerbaar opstellen (C2-6).
- De risico's en gevolgen inschatten bij het gebruik van genotsmiddelen en medicijnen en assertief reageren in aanbodsituaties (C1-8).
- Bekwaam zijn om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken (STAM-12).
- Belangrijke elementen van communicatief handelen in de praktijk brengen (STAM-1).

2de graad SO | 14-16j

doelstelling

Versterken van de kennis en vaardigheden die jongeren nodig hebben om gezonde keuzes te maken en niet te roken.

kennis

- Roken en mezelf: roken en gewicht, roken en stress/ontspanning/concentratie, roken en zwangerschap.
- Stoppen met roken: wat en hoe aanpakken, voordelen, hulpaanbod bij rookstop.
- Passief roken: situaties, gevolgen voor niet-rokers, voordelen van een rookvrije omgeving.
- Wetgeving: België, EU, internationaal.
- Roken in de samenleving: evolutie in kijk op tabak, roken bij ons en elders, gezondheidsverschillen.
- Economische aspecten: tabaksindustrie en strategieën van tabaksindustrie, smokkel, taksen.

inzicht

- Individueel rookprofiel: rookgewoonten, van experimenteren naar 'vast'
- Eigen motieven om te roken: stress, gewicht, ...
- Eigen motieven en effectiviteit om te stoppen met roken.
- Sociale effecten van (eigen) rookgedrag: eigen voorbeeldgedrag, eigen invloed op situaties passief roken.
- Sociale norm rond roken in onze samenleving en eigen invloed op rookbeleid.
- Belangen van de tabaksindustrie.

vaardigheden en attitudes

- Eigen standpunt t.o.v. roken kunnen verwoorden, argumenteren en behouden in verschillende situaties.
- Op een positieve manier omgaan met verschillende stresssituaties
- Stoppen met roken: info rond rookstop gebruiken en hulp vragen, een rookstopopgave ondernemen, moeilijke (aanbod)situaties identificeren en erop anticiperen.
- Omgaan met verschillende situaties van passief roken.
- Kritische houding t.a.v. de aangeboden informatie, het eigen rookgedrag, sociale normen m.b.t. tabak.
- Assertief 'nee' kunnen zeggen in sociale (aanbod)situaties rond roken, assertief zijn in passief roken situaties.
- Zich bekwaam voelen om niet te roken/te stoppen met roken: bewuste, persoonlijke keuze om niet (meer) te roken.
- Verantwoordelijk zijn voor de andere: de keuze van anderen om niet (meer) te roken steunen, positief voorbeeldgedrag stellen.

algemene sociale vaardigheden

- Zich weerbaar opstellen (C2-6).
- De risico's en gevolgen inschatten bij het gebruik van genotsmiddelen en medicijnen en assertief reageren in aanbodsituaties (C1-8).
- Bekwaam zijn om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken (STAM-12).
- Belangrijke elementen van communicatief handelen in de praktijk brengen (STAM-1).

3de graad SO | 16-18j

doelstelling

Versterken van de kennis en vaardigheden die jongeren nodig hebben om gezonde keuzes te maken en niet te roken.

kennis

- Stoppen met roken: wat en hoe aanpakken, voordelen, hulpaanbod bij rookstop.
- Passief roken: situaties, gevolgen voor niet-rokers, voordelen van een rookvrije omgeving.
- Wetgeving: België, EU, internationaal.
- Roken in de samenleving: evolutie in kijk op tabak, roken bij ons en elders, gezondheidsverschillen.
- Economische aspecten: tabaksindustrie en strategieën van tabaksindustrie, smokkel, taksen.

inzicht

- Individueel rookprofiel: rookgewoonten, van experimenteren naar 'vast'.
- Eigen motieven om te roken: stress, gewicht, ...
- Eigen motieven en effectiviteit om te stoppen met roken.
- Sociale effecten van (eigen) rookgedrag: eigen voorbeeldgedrag, eigen invloed op situaties passief roken.
- Sociale norm rond roken in onze samenleving en eigen invloed op rookbeleid.
- Belangen van de tabaksindustrie.

vaardigheden en attitudes

- Eigen standpunt t.o.v. roken kunnen verwoorden, argumenteren en behouden in verschillende situaties. Ook assertief reageren in passief roken situaties.
- Op een positieve manier omgaan met verschillende stresssituaties.
- Stoppen met roken: info rond rookstop gebruiken en hulp vragen, een rookstopopgave ondernemen, moeilijke (aanbod)situaties identificeren en erop anticiperen.
- Omgaan met verschillende situaties van passief roken.
- Eigen invloed op het rookbeleid hebben.
- Zich bekwaam voelen om te stoppen met roken: bewuste, persoonlijke keuze om niet meer te roken.
- Verantwoordelijk zijn voor de andere: de keuze van anderen om niet (meer) te roken steunen, positief voorbeeldgedrag stellen.

algemene sociale vaardigheden

- Zich weerbaar opstellen (C2-6).
- De risico's en gevolgen inschatten bij het gebruik van genotsmiddelen en medicijnen en assertief reageren in aanbodsituaties (C1-8).
- Bekwaam zijn om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken (STAM-12).
- Belangrijke elementen van communicatief handelen in de praktijk brengen (STAM-1).

Leerlijnen per drug : GAMEN

Onderwijsvorm: KLEUTER EN LAGER

kleuter | 2,5-6j

doelstelling

Versterken van de vaardigheden die kleuters nodig hebben om gezonde keuzes te leren maken.

algemene sociale vaardigheden

- In concrete situaties gedragingen herkennen die bevorderlijk of schadelijk zijn voor hun gezondheid.
- Voor zichzelf opkomen door signalen te geven die voor anderen begrijpelijk en aanvaardbaar zijn.

1ste graad LO | 6-8j

doelstelling

Versterken van de vaardigheden die kinderen nodig hebben om gezonde keuzes te leren maken.

algemene sociale vaardigheden

(ET WO & SV)

- Ongezonde levensgewoonten in verband kunnen brengen met wat ze weten over het functioneren van het eigen lichaam (WO- 1.17).
- Kritisch zijn en hun eigen mening kunnen formuleren (SV-1.6).
- In concrete situaties voldoende zelfvertrouwen tonen, gebaseerd op kennis van het eigen kunnen (WO-3.3).
- Zich weerbaar opstellen naar leeftijdsgenoten en volwassenen toe door signalen te geven die voor anderen begrijpelijk en aanvaardbaar zijn (SV- 1.7).

2de graad LO | 8-10j

doelstelling

Versterken van de vaardigheden die kinderen nodig hebben om gezonde keuzes te leren maken.

algemene sociale vaardigheden

(ET WO & SV)

- Ongezonde levensgewoonten in verband kunnen brengen met wat ze weten over het functioneren van het eigen lichaam (WO- 1.17).
- Kritisch zijn en hun eigen mening kunnen formuleren (SV-1.6).
- In concrete situaties voldoende zelfvertrouwen tonen, gebaseerd op kennis van het eigen kunnen (WO-3.3).
- Zich weerbaar opstellen naar leeftijdsgenoten en volwassenen toe door signalen te geven die voor anderen begrijpelijk en aanvaardbaar zijn (SV- 1.7).

3de graad LO | 10-12j

doelstelling

Versterken van de kennis en vaardigheden die jongeren nodig hebben om gezonde keuzes te maken om op een verantwoorde manier te gamen.

kennis

- Soorten games (online en offline, via apps).
- De motieven van leeftijdsgenoten en eigen motieven om te gamen.

inzicht

- Doelstelling van games.
- De plaats van gamen in de eigen vrijetijdsbesteding.

vaardigheden en attitudes

- Eigen standpunt t.o.v. gamen kunnen verwoorden, argumenteren en behouden in verschillende situaties.
- Delen van ervaringen met gamen.
- Een weekschema opmaken met de tijd die aan gamen of een andere vrijetijdsbesteding kan besteed worden.

algemene sociale vaardigheden

(ET WO & SV)

- Ongezonde levensgewoonten in verband kunnen brengen met wat ze weten over het functioneren van het eigen lichaam (WO- 1.17).
- Kritisch zijn en hun eigen mening kunnen formuleren (SV-1.6).
- In concrete situaties voldoende zelfvertrouwen tonen, gebaseerd op kennis van het eigen kunnen (WO-3.3).
- Zich weerbaar opstellen naar leeftijdsgenoten en volwassenen toe door signalen te geven die voor anderen begrijpelijk en aanvaardbaar zijn (SV- 1.7).

Leerlijnen per drug : GAMEN

Onderwijsvorm: SECUNDAIR ONDERWIJS

1ste graad SO | 12-14j

doelstelling

Versterken van de kennis en vaardigheden die jongeren nodig hebben om gezonde keuzes te maken om op een verantwoorde manier te gamen.

kennis

- De betekenis van de symbolen op games.
- De voor- en nadelen van gamen.
- Het laagdrempelig hulpverleningsaanbod: CLB, JAC, Druglijn, ...

inzicht

- De plaats van gamen in de eigen vrijetijdsbesteding en deze van leeftijdsgenoten.
- De factoren in de opbouw van games die aanzetten tot meer of langer spelen.
- De risico's van online games met meerdere spelers.

vaardigheden en attitudes

- Grenzen stellen aan de tijd die aan gamen wordt besteed tegenover andere hobby's, schoolwerk, vrienden, ...
- Moeilijke (sociale) situaties kunnen identificeren en erop anticiperen.
- Assertief reageren in sociale (online) situaties.
- Hulp vragen bij problemen met gamegedrag.

algemene sociale vaardigheden

- Zich weerbaar opstellen (C2-6).
- De risico's en gevolgen inschatten bij het gebruik van genotsmiddelen en medicijnen en assertief reageren in aanbodsituaties (C1-8).
- Bekwaam zijn om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken (STAM-12).
- Belangrijke elementen van communicatief handelen in de praktijk brengen (STAM-1).

2de graad SO | 14-16j

doelstelling

Versterken van de kennis en vaardigheden die jongeren nodig hebben om gezonde keuzes te maken om op een verantwoorde manier te gamen.

kennis

- Signalen van overmatig gamen.
- Het laagdrempelig hulpverleningsaanbod: CLB, JAC, Druglijn, ...

inzicht

- De mogelijke effecten van overmatig gamen op het sociaal gedrag van jongeren.
- De verschillende fasen van gamegedrag: experimenteel, recreatief, problematisch en verslaafd gamen.

vaardigheden en attitudes

- Grenzen stellen aan de tijd die aan gamen wordt besteed tegenover andere hobby's, schoolwerk, vrienden, ...
- Assertief reageren in sociale (online) situaties.
- Hulp vragen bij problemen met gamegedrag.

algemene sociale vaardigheden

- Zich weerbaar opstellen (C2-6).
- De risico's en gevolgen inschatten bij het gebruik van genotsmiddelen en medicijnen en assertief reageren in aanbodsituaties (C1-8).
- Bekwaam zijn om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken (STAM-12).
- Belangrijke elementen van communicatief handelen in de praktijk brengen (STAM-1).

3de graad SO | 16-18j

doelstelling

Versterken van de kennis en vaardigheden die jongeren nodig hebben om gezonde keuzes te maken om op een verantwoorde manier te gamen.

kennis

- Gamen en gender: verschil in gamegedrag van jongens en meisjes.
- Het laagdrempelig hulpverleningsaanbod: CLB, JAC, Druglijn, ...

inzicht

- Risico's en gevolgen van overmatig gamen bij jongvolwassenen: op relationeel vlak, op school- of werkprestaties, ...
- Factoren op het vlak van persoonlijkheid en omgeving die het (eigen) gamegedrag beïnvloeden.

vaardigheden en attitudes

- Grenzen stellen aan de tijd die aan gamen wordt besteed tegenover andere hobby's, schoolwerk, vrienden, ...
- Assertief reageren in sociale (online) situaties.
- Hulp vragen voor zichzelf of voor anderen bij problemen door overmatig gamen.

algemene sociale vaardigheden

- Zich weerbaar opstellen (C2-6).
- De risico's en gevolgen inschatten bij het gebruik van genotsmiddelen en medicijnen en assertief reageren in aanbodsituaties (C1-8).
- Bekwaam zijn om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken (STAM-12).
- Belangrijke elementen van communicatief handelen in de praktijk brengen (STAM-1).

Leerlijnen per drug : CANNABIS

Onderwijsvorm: KLEUTER EN LAGER

kleuter | 2,5-6j

doelstelling

Versterken van de vaardigheden die kleuters nodig hebben om gezonde keuzes te leren maken.

1ste graad LO | 6-8j

doelstelling

Versterken van de vaardigheden die kinderen nodig hebben om gezonde keuzes te leren maken.

2de graad LO | 8-10j

doelstelling

Versterken van de vaardigheden die kinderen nodig hebben om gezonde keuzes te leren maken.

3de graad LO | 10-12j

doelstelling

Versterken van de vaardigheden die kinderen nodig hebben om gezonde keuzes te leren maken.

algemene sociale vaardigheden

- In concrete situaties gedragingen herkennen die bevorderlijk of schadelijk zijn voor hun gezondheid.
- Voor zichzelf opkomen door signalen te geven die voor anderen begrijpelijk en aanvaardbaar zijn.

algemene sociale vaardigheden

(ET WO & SV)

- Ongezonde levensgewoonten in verband kunnen brengen met wat ze weten over het functioneren van het eigen lichaam (WO- 1.17).
- Kritisch zijn en hun eigen mening kunnen formuleren (SV-1.6).
- In concrete situaties voldoende zelfvertrouwen tonen, gebaseerd op kennis van het eigen kunnen (WO-3.3).
- Zich weerbaar opstellen naar leeftijdsgenoten en volwassenen toe door signalen te geven die voor anderen begrijpelijk en aanvaardbaar zijn (SV- 1.7).

algemene sociale vaardigheden

(ET WO & SV)

- Ongezonde levensgewoonten in verband kunnen brengen met wat ze weten over het functioneren van het eigen lichaam (WO- 1.17).
- Kritisch zijn en hun eigen mening kunnen formuleren (SV-1.6).
- In concrete situaties voldoende zelfvertrouwen tonen, gebaseerd op kennis van het eigen kunnen (WO-3.3).
- Zich weerbaar opstellen naar leeftijdsgenoten en volwassenen toe door signalen te geven die voor anderen begrijpelijk en aanvaardbaar zijn (SV- 1.7).

algemene sociale vaardigheden

(ET WO & SV)

- Ongezonde levensgewoonten in verband kunnen brengen met wat ze weten over het functioneren van het eigen lichaam (WO- 1.17).
- Kritisch zijn en hun eigen mening kunnen formuleren (SV-1.6).
- In concrete situaties voldoende zelfvertrouwen tonen, gebaseerd op kennis van het eigen kunnen (WO-3.3).
- Zich weerbaar opstellen naar leeftijdsgenoten en volwassenen toe door signalen te geven die voor anderen begrijpelijk en aanvaardbaar zijn (SV- 1.7).

Leerlijnen per drug : CANNABIS

Onderwijsvorm: SECUNDAIR ONDERWIJS

1ste graad SO | 12-14j

doelstelling

Versterken van de vaardigheden die kleuters nodig hebben om gezonde keuzes te leren maken.

algemene sociale vaardigheden

- Zich weerbaar opstellen (C2-6).
- De risico's en gevolgen inschatten bij het gebruik van genotsmiddelen en medicijnen en assertief reageren in aanbodsituaties (C1-8).
- Bekwaam zijn om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze temaken (STAM-12).
- Belangrijke elementen van communicatief handelen in de praktijk brengen (STAM-1).

2de graad SO | 14-16j

doelstelling

Versterken van de vaardigheden die kleuters nodig hebben om gezonde keuzes te leren maken en geen cannabis te gebruiken.

kennis

- Wetgeving over cannabis voor minderjarigen, gevolgen bij overtreden van de wetgeving.
- Objectieve cijfers van gebruik door leeftijdsgenoten.
- Effecten van cannabisgebruik: sterkere gevoelens, vervormde werkelijkheid,...
- Het laagdrempelige hulpverleningsaanbod: CLB, JAC, Druglijn, ...
- Motieven van leeftijdsgenoten en eigen motieven om geen cannabis te gebruiken.

inzicht

- Risico's en gevolgen van cannabisgebruik: op school- en werkprestaties, op sociaal en emotioneel functioneren, op de mentale gezondheid, ...
- Verslavend (geestelijk) effect van cannabis: verlangen en afhankelijkheid.
- Houding van leeftijdsgenoten tegenover cannabisgebruik, sociale normen van ouders en leeftijdsgenoten.

vaardigheden en attitudes

- Eigen standpunt t.o.v. cannabis(gebruik) kunnen verwoorden, argumenteren en behouden in verschillende situaties.
- Hulp kunnen vragen voor zichzelf bij problemen met cannabisgebruik.
- Veilige en gezonde keuzes maken m.b.t. cannabis en cannabisgebruik in moeilijke (aanbod)situaties.

algemene sociale vaardigheden

- Zich weerbaar opstellen (C2-6).
- De risico's en gevolgen inschatten bij het gebruik van genotsmiddelen en medicijnen en assertief reageren in aanbodsituaties (C1-8).
- Bekwaam zijn om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken (STAM-12).
- Belangrijke elementen van communicatief handelen in de praktijk brengen (STAM-1).

3de graad SO | 16-18j

doelstelling

Versterken van de vaardigheden die kleuters nodig hebben om gezonde keuzes te leren maken en geen cannabis te gebruiken.

kennis

- Wetgeving over cannabis voor minderjarigen en meerderjarigen, gevolgen bij overtreden van de wetgeving.
- Objectieve cijfers van gebruik door leeftijdsgenoten.
- Effecten van cannabisgebruik: sterkere gevoelens, vervormde werkelijkheid,...
- Het laagdrempelige hulpverleningsaanbod: CLB, JAC, Druglijn, ...
- Verslavend (geestelijk) effect van cannabis.

inzicht

- Motieven van leeftijdsgenoten en eigen motieven om geen cannabis te gebruiken.
- Risico's en gevolgen van cannabisgebruik: op school- en werkprestaties, op sociaal en emotioneel functioneren, op de mentale gezondheid, verkeer, ...
- Verslavend (geestelijk) effect van cannabis: verlangen en afhankelijkheid.
- Houding van leeftijdsgenoten tegenover cannabisgebruik.

vaardigheden en attitudes

- Eigen standpunt t.o.v. cannabis(gebruik) kunnen verwoorden, argumenteren en behouden in verschillende situaties.
- Veilige en gezonde keuzes maken m.b.t. cannabis en cannabisgebruik in moeilijke (aanbod)situaties.
- Hulp vragen voor zichzelf en voor anderen bij problemen met cannabisgebruik.

algemene sociale vaardigheden

- Zich weerbaar opstellen (C2-6).
- De risico's en gevolgen inschatten bij het gebruik van genotsmiddelen en medicijnen en assertief reageren in aanbodsituaties (C1-8).
- Bekwaam zijn om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken (STAM-12).
- Belangrijke elementen van communicatief handelen in de praktijk brengen (STAM-1).

Leerlijnen per drug : ANDERE ILLEGALE DRUGS DAN CANNABIS

Onderwijsvorm: KLEUTER EN LAGER

kleuter | 2,5-6j

doelstelling

Versterken van de vaardigheden die kleuters nodig hebben om gezonde keuzes te leren maken.

1ste graad LO | 6-8j

doelstelling

Versterken van de vaardigheden die kinderen nodig hebben om gezonde keuzes te leren maken.

2de graad LO | 8-10j

doelstelling

Versterken van de vaardigheden die kinderen nodig hebben om gezonde keuzes te leren maken.

3de graad LO | 10-12j

doelstelling

Versterken van de vaardigheden die kinderen nodig hebben om gezonde keuzes te leren maken.

algemene sociale vaardigheden

- In concrete situaties gedragingen herkennen die bevorderlijk of schadelijk zijn voor hun gezondheid.
- Voor zichzelf opkomen door signalen te geven die voor anderen begrijpelijk en aanvaardbaar zijn.

algemene sociale vaardigheden

(ET WO & SV)

- Ongezonde levensgewoonten in verband kunnen brengen met wat ze weten over het functioneren van het eigen lichaam (WO- 1.17).
- Kritisch zijn en hun eigen mening kunnen formuleren (SV-1.6).
- In concrete situaties voldoende zelfvertrouwen tonen, gebaseerd op kennis van het eigen kunnen (WO-3.3).
- Zich weerbaar opstellen naar leeftijdsgenoten en volwassenen toe door signalen te geven die voor anderen begrijpelijk en aanvaardbaar zijn (SV- 1.7).

algemene sociale vaardigheden

(ET WO & SV)

- Ongezonde levensgewoonten in verband kunnen brengen met wat ze weten over het functioneren van het eigen lichaam (WO- 1.17).
- Kritisch zijn en hun eigen mening kunnen formuleren (SV-1.6).
- In concrete situaties voldoende zelfvertrouwen tonen, gebaseerd op kennis van het eigen kunnen (WO-3.3).
- Zich weerbaar opstellen naar leeftijdsgenoten en volwassenen toe door signalen te geven die voor anderen begrijpelijk en aanvaardbaar zijn (SV- 1.7).

algemene sociale vaardigheden

(ET WO & SV)

- Ongezonde levensgewoonten in verband kunnen brengen met wat ze weten over het functioneren van het eigen lichaam (WO- 1.17).
- Kritisch zijn en hun eigen mening kunnen formuleren (SV-1.6).
- In concrete situaties voldoende zelfvertrouwen tonen, gebaseerd op kennis van het eigen kunnen (WO-3.3).
- Zich weerbaar opstellen naar leeftijdsgenoten en volwassenen toe door signalen te geven die voor anderen begrijpelijk en aanvaardbaar zijn (SV- 1.7).

Leerlijnen per drug : ANDERE ILLEGALE DRUGS DAN CANNABIS

Onderwijsvorm: SECUNDAIR ONDERWIJS

1ste graad SO | 12-14j

doelstelling

Versterken van de vaardigheden die kleuters nodig hebben om gezonde keuzes te leren maken.

kennis

-

inzicht

-

vaardigheden en attitudes

-

algemene sociale vaardigheden

- Zich weerbaar opstellen (C2-6).
- De risico's en gevolgen inschatten bij het gebruik van genotsmiddelen en medicijnen en assertief reageren in aanbodsituaties (C1-8).
- Bekwaam zijn om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze temaken (STAM-12).
- Belangrijke elementen van communicatief handelen in de praktijk brengen (STAM-1).

2de graad SO | 14-16j

doelstelling

Indien leerlingen vragen hebben over of geconfronteerd worden met illegale drugs*:

Versterken van de vaardigheden die kleuters nodig hebben om gezonde keuzes te leren maken en geen illegale drugs te gebruiken.

** = andere illegale drugs dan cannabis*

kennis

- Wetgeving over illegale drugs*, gevolgen bij overtreden van de wetgeving.
- Objectieve cijfers van gebruik door leeftijdsgenoten.
- Tips rond veilig en gezond uitgaan: goed eten, uitgerust vertrekken, water drinken,...
- Het laagdrempelige hulpverleningsaanbod: CLB, JAC, Druglijn, ...
- Motieven van leeftijdsgenoten en eigen motieven om geen illegale drugs* te gebruiken.

inzicht

- Risico's en gevolgen van het gebruik van illegale drugs*: op school- en werkprestaties, op sociaal en emotioneel functioneren, op de mentale en fysieke gezondheid,...
- Sociale norm van ouders, leeftijdsgenoten, ...

vaardigheden en attitudes

- Eigen standpunt t.o.v. (gebruik van) illegale drugs* kunnen verwoorden, argumenteren en behouden in verschillende situaties.
- Hulp vragen voor zichzelf bij problemen met gebruik van illegale drugs*.
- Veilige en gezonde keuzes maken m.b.t. illegale drugs* en het gebruik van illegale drugs* in moeilijke (aanbod)situaties: tijdens het uitgaan, op events,...

algemene sociale vaardigheden

- Zich weerbaar opstellen (C2-6).
- De risico's en gevolgen inschatten bij het gebruik van genotsmiddelen en medicijnen en assertief reageren in aanbodsituaties (C1-8).
- Bekwaam zijn om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken (STAM-12).
- Belangrijke elementen van communicatief handelen in de praktijk brengen (STAM-1).

3de graad SO | 16-18j

doelstelling

Indien leerlingen vragen hebben over of geconfronteerd worden met illegale drugs*:

Versterken van de vaardigheden die kleuters nodig hebben om gezonde keuzes te leren maken en geen illegale drugs te gebruiken.

** = andere illegale drugs dan cannabis*

kennis

- Wetgeving over illegale drugs*, gevolgen bij overtreden van de wetgeving.
- Objectieve cijfers van gebruik door leeftijdsgenoten.
- Tips rond veilig en gezond uitgaan: goed eten, uitgerust vertrekken, water drinken,...
- Het laagdrempelige hulpverleningsaanbod: CLB, JAC, Druglijn, ...
- Motieven van leeftijdsgenoten en eigen motieven om geen illegale drugs* te gebruiken.

inzicht

- Risico's en gevolgen van het gebruik van illegale drugs*: op school- en werkprestaties, op sociaal en emotioneel functioneren, op de mentale en fysieke gezondheid,...
- Sociale norm van ouders, leeftijdsgenoten, ...

vaardigheden en attitudes

- Eigen standpunt t.o.v. (gebruik van) illegale drugs* kunnen verwoorden, argumenteren en behouden in verschillende situaties.
- Hulp vragen voor zichzelf bij problemen met gebruik van illegale drugs*.
- Veilige en gezonde keuzes maken m.b.t. illegale drugs* en het gebruik van illegale drugs* in moeilijke (aanbod)situaties: tijdens het uitgaan, op events,...

algemene sociale vaardigheden

- Zich weerbaar opstellen (C2-6).
- De risico's en gevolgen inschatten bij het gebruik van genotsmiddelen en medicijnen en assertief reageren in aanbodsituaties (C1-8).
- Bekwaam zijn om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken (STAM-12).
- Belangrijke elementen van communicatief handelen in de praktijk brengen (STAM-1).

DOWNLOADS, WEBSITES EN AANVULLENDE INFORMATIE

KLEUTER	1 ^{STE} GRAAD L.O.	2 ^{DE} GRAAD L.O.	3 ^{DE} GRAAD L.O.	1 ^{STE} GRAAD S.O.	2 ^{DE} GRAAD S.O.	3 ^{DE} GRAAD S.O.	BUSO
OMTRENT SOCIALE VAARDIGHEDEN:							
De Sleutel: 'Het gat in de haag': http://www.desleutel.be/professionals/preventieaanbodvoorleerkrachten/kleuteronderwijs/didactischmateriaal Leefsleutels: 'Toeka' (voorleesboeken): http://leefsleutels.be/cms/secundair/publicaties/3d/	Leefsleutels: 'Toeka 2' (voorleesboeken) http://leefsleutels.be/cms/basisonderwijs/publicaties/toeka2/ Leefsleutels: http://leefsleutels.be/cms/basisonderwijs/publicaties/	De Sleutel (vanaf 3^e LJ) 'Contactsleutels': http://www.desleutel.be/images/stories/preventie/materialen/contactsleutels/Inhoud_Contactsleutels.pdf	De Sleutel 'Contactsleutels': http://www.desleutel.be/images/stories/preventie/materialen/contactsleutels/Inhoud_Contactsleutels.pdf	Jeugddienst In Petto: "Contactdoos" Spel dat bijdraagt tot een beter contact tussen ouders en jongeren. De spelers krijgen een beter inzicht in en begrip voor elkaanders leefwereld, behoeften, verlangens, problemen en drijfveren. De thema's communicatie, opvoeding, relaties en seksualiteit, risicogedrag en genotmiddelengebruik, school en vrije tijd komen aan bod. Vakgroep Ontwikkelings- en Levenslooppsychologie van de Vrije universiteit Brussel. Prijs : 55,00 € bestellen via webshop van Inpetto-jeugddienst	Leefsleutels: 'Leefsleutels in actie' (handboeken voor leerkrachten): http://leefsleutels.be/cms/secundair/publicaties/leefsleutelsinactie/		Comsova? Werkvormen rond communicatieve en sociale vaardigheden voor het deeltijds onderwijs: http://leefsleutels.be/cms/secundair/publicaties/comsova/ Leefsleutels: 'Leefsleutels in actie plus' (handboeken voor leerkrachten) http://leefsleutels.be/cms/secundair/publicaties/leefsleutelsinactieplus/

OMTRENT TABAK, ALCOHOL, GAMEN, CANABIS EN ANDERE ILLEGALE DRUGS:

TABAK: Game over@tabak http://www.vigez.be/functioneel/themas/tabak?item=877&thema=7 ALCOHOL: VAD 'Lol zonder alcohol': http://www.vad.be/materiaal/lespakketten/lol-zonder-alcohol.aspx	GAMEN: Jellinek: Game less (lesboek + DVD) 12 – 18 jarigen	ALCOHOL: VAD: 'Rock zero' (Spel): http://www.vad.be/materiaal/spelmateriaal/rock-zero.aspx CANABIS: VAD: 'Maat in de shit' (Lessenpakket): http://www.vad.be/materiaal/lespakketten/maat-in-de-shit.aspx GAMEN: 'Bluf!' is een preventiecampagne opgedeeld in vijf afleveringen. Het is de bedoeling na elke aflevering een groepsgesprek in de groep/klas te organiseren. Het pedagogisch dossier, dat de dvd van 'Bluf!' vergezelt, kan helpen om de groepsgesprekken te sturen. Je kan de film online bekijken op http://www.blufonline.be/	ALCOHOL EN CANABIS: VAD: Alcohol en cannabis...zonder boe of bah http://www.vad.be/materiaal/lespakketten/alcohol-en-cannabiszonder-boe-of-bah.aspx ILLEGALE DRUGS: Trimbos: Xtc, cocaïne en speed zonder flauwekul http://www.trimbos.nl/webwinkel/productoverzicht-webwinkel/alcohol-en-drugs/pf/pfg79041-xtc-cocaine-en-speed-zonder-flauwekul
---	--	---	--

NIET PRODUCTSPECIFIEK:**De Sleutel:****'Unplugged'(12 lessen):**

<http://www.desleutel.be/professionals/preventieaanbodvoorleerkrachten/secundair/didactischmateriaal/1ste-graad>

Leefsleutels 3D-spel (spel):

<http://leefsleutels.be/cms/secundair/publicaties/3d/>

De Sleutel:**'Unplugged'(projectdagen)**

: <http://www.desleutel.be/professionals/preventieaanbodvoorleerkrachten/secundair/didactischmateriaal/unplugged-2e-graad-projectdagen>

VAD: 'SXTC' (Lesboek):

<http://www.vad.be/materiaal/lespakketten/sxtc-werken-met-jongeren-rond-relaties-en-seks,-alcohol-en-andere-drugs.aspx>

Trimbos: Roes (DVD):

<http://www.trimbos.nl/webwinkel/productoverzicht-webwinkel/alcohol-en-drugs/pf55136-dvd-roes>

VAD: Drugs etc (kaartspel, foto's en lespakket):

<http://www.vad.be/materiaal/dossiers/drugs-etc.aspx>

De Sleutel: 'Unplugged'3: vakoverschrijdend lessenpakket:

<http://www.desleutel.be/professionals/preventieaanbodvoorleerkrachten/secundair/didactischmateriaal/unplugged-3e-graad-geen-vak-apart>

Trimbos: TRIP (bordspel):

een methode om spelenderwijs, op een laagdrempelige manier met jongeren met een licht verstandelijke beperking een gesprek te voeren over alcohol en drugs.

www.trimbos.nl

FOTOSPEL(spel en lesmap): bestaat uit een hele reeks foto's van jongens en meisjes. Spelers kiezen iemand uit die ze 'cool' of 'interessant' vinden en leggen uit waarom. Elke foto heeft een verborgen beschrijving van iemands karakter, eigenschappen en ook alcohol, drug, medicijnen of internetgebruik. Het fotospel werd ontwikkeld door het team verslavingspreventie van VAGGA Antwerpen en kan ook daar ontleend worden.

WEBSITES:

- www.gezondopschool.be
- www.gezondeschool.be
- www.fitteschool.be
- www.vlaamselogos.be
- www.logoantwerpen.be

- www.vigez.be
- www.mmk.be
- www.vlaamsfruit.be/educatief
- www.jac.be
- www.vagga.be
- www.vad.be

ANDERE INFO:

KLEUTER	1 ^{STE} GRAAD L.O.	2 ^{DE} GRAAD L.O.	3 ^{DE} GRAAD L.O.	1 ^{STE} GRAAD S.O.	2 ^{DE} GRAAD S.O.	3 ^{DE} GRAAD S.O.	BUSO
			ETA : Educatief Theater Antwerpen thema tabakspreventie: theaterstuk voor 6de leerjaar & 1ste middelbaar, titel “Smoor”: http://www.etaproducties.be/new/?p=149	VAD-PUBLICATIES: Een drugbeleid op school: - Draaiboek drugbeleid op school. Handleiding voor de coach (VAD, 2006) - Draaiboek drugbeleid voor centra DBSO Draaiboek drugbeleid in de Leertijd (VAD, 2008) Pijler regelgeving: - Juridische handvatten voor het gebruik en misbruik van alcohol en andere drugs op school (VAD, 2010) Pijler begeleiding: - SEM-J, individueel Screeningsinstrument Ervaringen met Middelengebruik voor Jongeren (VAD, 2009) - Als je ouder drinkt Als je ouder drugs gebruikt (VAD, 2009-2011) Pijler educatie en structurele maatregelen: - Maat in de shit voor onderwijs (VAD, 2010) - Rock Zero (VAD, 2012) - Alcohol & cannabis ... zonder boe of bah (VAD, 2011) JACPUNT Het JACpunt is een jongerenonthaal voor alle jongeren van 12 jaar tot 25 jaar uit Essen, Kalmthout en Wuustwezel. Zit je als jongere met een vraag en zoek je een antwoord, dan ben je bij het JACpunt op de juiste plaats. Er staat steeds iemand voor je klaar. Samen zoeken wij het juiste antwoord op de vraag of probleem. We zetten alle mogelijkheden op een rijtje en helpen bij het maken van een keuze. Contactgegevens: www.jac.be - info@jacpunt.be - 03/6585256			
V.Z.W. VAGGA www.vagga.be (Vereniging Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg Antwerpen) is een Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg erkend en gesubsidieerd door de Vlaamse overheid. VAGGA biedt gespecialiseerde, ambulante behandeling aan kinderen, volwassenen en ouderen met ernstige psychische problemen of stoornissen en aan hun omgeving. ‘Ambulant’ betekent dat men er enkel, na afspraak, op consultatie kan komen, maar er niet kan verblijven. VAGGA heeft tevens een gespecialiseerde werking voor verslavingszorg en verslavingspreventie, en voor personen die door justitie verwezen werden voor behandeling (forensische zorg).							
Afdeling Kinder- en Jeugdzorg: Belgiëlei 147 a 2018 Antwerpen 03 256 91 20 fax 03 256 91 39 info.belgielei@vagga.be jeugdzorg@vagga.be		Handelslei 173 2980 Zoersel 03 380 38 30 fax 03 380 38 36 info.zoersel@vagga.be kinderteam.zoersel@vagga.be		Verslavingszorg jongeren, jongvolwassenen & vroeginterventie Boomgaardstraat 7 2018 Antwerpen 03 256 91 40 fax 03 256 91 59 boomgaardstraat@vagga.be vroeginterventie@vagga.be		Team verslavingspreventie. Boomgaardstraat 7 2018 Antwerpen 03 256 91 41 fax 03 256 91 59 PreventieTAD@vagga.be	
LOGO (Lokaal GezondheidsOverleg) Antwerpen is een regionaal samenwerkingsverband tussen gemeente- en OCMW-besturen, huisartsenkringen, gezondheidsorganisaties, socioculturele en welzijnsorganisaties en deskundigen. Samen coördineren ze hun activiteiten inzake ziektepreventie en gezondheidsbevordering. Het Logo werkt mee aan de realisatie van de Vlaamse en lokale doelstellingen door overleg, informatie en coördinatie. LOGO ANTWERPEN vzw Consciencestraat 41, 2018 Antwerpen Tel 03/605 15 82 – fax 03/605 93 80 www.logoantwerpen.be info@logoantwerpen.be PZ GRENS (lokale politie Kalmthout, Wuustwezel, Essen) Centraal onthaalpunt Kalmthout: Kapellensteenweg 32 03 620 29 29 info@pzgrens.be http://www.pzgrens.be/							

ADDENDUM

**Project
Maatschappelijk Werk
2012 - 2013**

Drugpreventie in het lager onderwijs van de Noorderkempen

Auteurs:

Riedijk Willemijn
Van Den Heuvel Jolien
Wagner Karen
Wauters Glenn

Docent:

Bie Melis

INHOUD

1. INLEIDING.....	3
1.1 MOTIVATIE	3
1.2 PROBLEEMSTELLING	4
1.3 LEESWIJZER.....	4
2. THEORETISCHE INFORMATIE OVER PREVENTIE.....	5
2.1 OMSCHRIJVING VAN HET BEGRIIP “PREVENTIE”	5
2.2 ALGEMENE PREVENTIE.....	5
2.2.1 PREVENTIE OP DE TIJDLIJN (GORIS [ET AL.], 2008)	5
2.2.2 INDIVIDUELE EN ALGEMENE PREVENTIE	5
2.3 WENSELIJKE PREVENTIE	5
2.4 VALKUILEN VAN PREVENTIE	7
2.5 DRUGPREVENTIE	7
2.5.1 DRUGS IN HET ONDERWIJS: SITUATIESCHETS.....	7
2.5.2 DRUGPREVENTIE VAD	9
2.5.3 MIDDELENPREVENTIE IN HET BASISONDERWIJS.....	9
2.5.4 DRUGEDUCATIE: VAN EEN ALGEMENE AANPAK NAAR EEN DRUGSPECIFIEKE AANPAK.....	9
2.5.5 DRUGBELEID OP SCHOOL: DRIE PIJLERS.....	10
2.5.6 KOPPELING MET WENSELIJKE PREVENTIE	12
3. DRUGPREVENTIE IN HET LAGER ONDERWIJS: PARTNERS	13
3.1. HUIDIGE WERKING IN DE BASISCHOLEN VAN DE NOORDERKEMPEN	13
3.2 TOETS AAN PREVENTIEKADERS: VAD	15
3.3. TOETS AAN PREVENTIEKADERS: DRUGPREVENTIEPROJECT	16
4. PARTNERS VOOR DE TOEKOMST	18
4.1 WIE ZIJN ZE EN WAT DOEN ZE M.B.T. PREVENTIE IN HET ONDERWIJS?	18
4.2 WELKE ROL KUNNEN ZE OPNEMEN?	20
4.3 ANDERE MOGELIJKE PARTNERS.....	22
5. BEDENKINGEN EN REFLECTIES BIJ DE HUIDIGE WERKING	23
6. BESLUIT: KRACHTEN, LEEMTES EN MOGELIJKHEDEN	24
6.1. STRUCTURELE LEEMTES	24
6.2. PERSOONSGERICHTE LEEMTES.....	25
6.3. KRACHTEN	25
6.4.MOGELIJKHEDEN.....	26
7. LITERATUURLIJST	27

1. Inleiding

De lagere school, de plaats waar kinderen hun eerste vrienden maken en nog zorgeloos rondwalen. Op de speelplaats op zoek naar het instant genot van het scoren van een doelpunt of het meeste touwtje te kunnen springen. De tijd waarbij jongens nog weglopen van meisjes wanneer die hen een knuffel willen geven, maar ook de tijd waarbij deze sloebbers nog relatief zorgeloos door het leven gaan. Waar je bij wijze van spreken met een roze bril zou willen rondwandelen om gewoon de sfeer op te snuiven van zorgeloos rondlopen en springen. Echter, dit volledig idealistische beeld is niet helemaal aan de orde bij de laatstejaars. In het voorportaal van de middelbare school moeten zij terug de overstap kunnen maken van de oudsten op de speelplaats naar de nieuwe omgeving van het secundair waar zij als jongsten binnenstromen. De kans vergroot dat zij te maken krijgen met groepsdruk. Bovendien komen de verleiding en aantrekkelijkheden van alcohol en consorten ook steeds meer kijken. Op zich is er niets mis mee om van de deugden van het leven te genieten en eens een glaasje te proeven, zelfs om eens een jointje uit te proberen, maar soms gaat het verder dan dat. De opdracht is om hen op tijd de grens te laten trekken.

Hoe kun je nu voorkomen dat de bengels uit het lager in het middelbaar de grenzen te ver verleggen? Preventie kan hier een antwoord bieden. Maar de vraag die daaruit volgt is hoe je deze preventie op een goede manier kunt aanpakken. Pasklare antwoorden zijn niet zomaar te verkrijgen. Preventie is een mooi woord, maar het blijft moeilijk om mensen te motiveren mee te werken aan iets wat voor hen nog geen probleem is. Toch blijft de centrale vraag overeind. Hoe kunnen we de kinderen uit het lager onderwijs ervan weerhouden om overdadig gebruik te maken van drugs? Dat is de vraag die we hier willen bespreken, en waar ook wij geen kant-en-klaar antwoord voor hebben. Wij zijn hier slechts om enkele ideeën aan te reiken aan de scholen om hun kader over drugpreventie op gang te duwen.

1.1 Motivatie

In het laatste jaar van de opleiding “Maatschappelijk Werk” aan Karel de Grote-Hogeschool te Antwerpen is het vak “project Maatschappelijk Werk” opgenomen in het curriculum. Daarbij krijgen studenten een tal van mogelijkheden om zich te verdiepen in een thema uit het sociale werkveld. Dit schooljaar (2012 – 2013) ging onze voorkeur uit naar “Drugpreventie in het lager onderwijs in de Noorderkempen”. In de eerste plaats willen we ons engageren voor de jongere generatie. In de tweede plaats is preventie een domein dat onmisbaar deel uitmaakt van ons toekomstige werkveld. Met deze ambities willen we onze eigen kritische blik m.b.t. tot preventie alsook die van de scholen aanscherpen.

Om het gekozen project beter te situeren, staan we eerst stil bij een reeks gebeurtenissen die onze probleemstelling inleiden. Dit schooljaar heeft de lokale politie zone grens (Pz Grens) uit de Noorderkempen één van hun meest bekende projecten stopgezet, met name hun drugpreventieproject. Jarenlang was de Pz Grens initiatief-nemer van het project in de lagere scholen uit de gemeentes Essen, Kalmthout en Wuustwezel tot de Pz Grens de verantwoordelijken van de scholen bijeen riep om te melden dat het project toe was aan vernieuwing. De stekker is voorlopig uitgetrokken omwille van een budgetbeperking binnen de politie enerzijds en een veroudering van het gebruikte materiaal anderzijds. Met deze beslissing dreigt een groot deel van de Noorderkempense scholen zonder drugpreventiemateriaal te vallen. De scholen dienen met andere woorden op zoek te gaan naar iets nieuws, dit met de weinige tijd en kennis die ze voorhanden hebben.

De onderwijsraad van Kalmthout heeft deze onzekere toestand opgemerkt en besloot om verdere stappen te ondernemen. Dirk Baeyens, directeur van basisschool Den Heuvel en lid van de onderwijsraad stapte naar onze Hogeschool met de vraag of studenten zich in deze materie konden verdiepen. Op die manier werd de vraag van Dirk één van de projectmogelijkheden.

Het rapport is enerzijds geschreven in het belang van alle kinderen en jongeren en anderzijds in het belang van alle scholen die werk(t)en rond drugpreventie. Bij aanvang van deze opdracht hadden we de mogelijkheid om het thema door te trekken naar het secundair onderwijs, maar bij nader inzien was dit door gebrek aan tijd een onhaalbare onderneming. In samenspraak met Dirk Baeyens besloten we te kiezen voor een diepgang in het rapport eerder dan het thema zo breed mogelijk door te trekken.

Als opdrachtgever van dit project wil Dirk Baeyens een overzicht opstellen van drugpreventie: hij wil nagaan hoe positieve effecten tot stand komen, welk aanbod en materiaal voor het lager onderwijs voorhanden zijn, welke (nieuwe) partners een rol kunnen opnemen in het drugpreventieproject en waar er samenwerking mogelijk is. Door beroep te doen op onze kritische blik hoopt hij een helikopter overzicht te krijgen dat duidelijk aangeeft waar de krachten, leemtes en mogelijkheden binnen drugpreventie liggen.

1.2 Probleemstelling

Met dit rapport willen wij een kader aanbieden om de ontwikkeling van de drugpreventie binnen de scholen in de Noorderkempen te ondersteunen. We stelden ons verschillende vragen en trachten deze te beantwoorden in dit rapport: Welke theoretische (drug)preventiekaders bestaan er om een toekomstige werking in het lager onderwijs in de Noorderkempen te ontwikkelen? In welke mate bieden deze kaders nieuwe of andere invalshoeken dan het huidige project? Welke mogelijke externe partners kunnen een schoolondersteunende rol spelen op vlak van preventie en op welke manier?

1.3 Leeswijzer

We beginnen dit rapport met een omschrijving van het begrip preventie omdat het belangrijk is om goed te begrijpen wat dit begrip nu precies inhoudt. We halen hierbij verschillende vormen van preventie aan en kijken naar enkele van de mogelijke valkuilen. Vervolgens zoomen we in op de specifieke invulling van drugpreventie en gaan we na in hoeverre er modellen bestaan die specifiek kaders aanbeiden voor jongeren binnen het onderwijs. We beschrijven hiervoor het theoretische kader waar we het huidige beleid aan toetsen.

Vervolgens bekijken we het huidige beleid omtrent drugpreventie in het basisonderwijs van de Noorderkempen en toetsen dit aan de preventiekaders uit het eerste hoofdstuk. De projectmarkt op de studiedag, georganiseerd door de onderwijsraad van Kalmthout, bood ons hiervoor de nodige informatie.

Daarna richten we onze blik op de toekomst en kijken we naar organisaties die als partner een rol kunnen spelen bij het invullen van de drugpreventie. We belichten daarbij ook het materiaal dat beschikbaar is. We kijken hiervoor in de eerste plaats naar de partners die deelnamen aan het panelgesprek op de studiedag van de scholen in de Noorderkempen.

Ten slotte komen we bij de kritische reflecties waarbij we niet enkel het kader van de VAD (Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen) vergelijken met het kader van de scholen (verwachtingen, huidige beleid,...), maar de kaders ook apart toelichten en onderzoeken.

2. Theoretische informatie over preventie

2.1 Omschrijving van het begrip "Preventie"

In de literatuur is er voornamelijk sprake van verschillende soorten preventie, twee vrij algemene termen daaromtrent zijn 'algemene preventie' en 'wenselijke preventie'. Onder algemene preventie verstaat men initiatieven die doelbewust en systematisch een probleem voorkomen. Wenselijke preventie vult deze algemene preventie in vanuit een ethisch emancipatorisch kader. Wenselijke preventie stimuleert om problemen steeds vroeger te voorkomen. Dit op een maximaal offensieve wijze in samenhang met een uitgebouwde integrale aanpak en participatie. Dit alles in een democratisch kader.

In het kort kan je dus stellen dat er pas sprake is van preventie als je expliciet 'een probleem voorkomen' als doel vooropstelt. We gaan hier dieper op in en bekijken enkele soorten van preventie wat meer in detail. We beginnen bij de algemene preventiesoorten. (Goris [et al.], 2008)

2.2 Algemene Preventie

2.2.1 Preventie op de tijdlijn (Goris [et al.], 2008)

- **Primaire preventie**

Bij primaire preventie is er amper sprake van de ontwikkeling van een probleem. Toch is er al zicht op een mogelijk probleem (zonder probleem uiteraard geen preventie). Het probleem is alleen nog niet acuut en tekent zich nog niet zo duidelijk af. Sensibiliseringsacties zoals bijvoorbeeld het sociaal weerbaar maken van leerlingen in de lagere school opdat ze later bewuster met keuzes kunnen omgaan zijn hiervan een voorbeeld.

- **Secundaire preventie**

In deze tweede fase is er nog altijd geen sprake van de manifestatie van een acuut probleem. De signalen zijn echter al concreter. Er is dus al meer risico dat het probleem zich verder gaat ontwikkelen. Het is belangrijk dat het risico op een probleem zich niet ontwikkelt tot een probleem waarbij meer ingrijpende methodes vereist zijn. Onder secundaire preventie behoren acties zoals gerichte drugpreventie voor jongeren die tussen 16-18 jaar zijn en die uitgaan in dancings waar mogelijk drugs wordt gebruikt.

- **Tertiaire preventie**

Het beoogde probleem heeft zich nu duidelijk gemanifesteerd. Het doel is voorkomen dat het probleem zich herhaalt of verder escaleert. Een methode die hiervoor bruikbaar zou kunnen zijn is een cursus rond risico's bij druggebruik voor jongeren die opgepakt zijn voor druggebruik.

2.2.2 Individuele en algemene preventie

Individuele preventie is een deel terrein van preventie gericht naar de effecten van preventie bij één individu. Bij algemene preventie is de focus van een geïndividualiseerde doelgroep verschoven naar een grotere populatie. De doelgroep wordt afgebakend op basis van eigenschappen die kenmerkend zijn voor die populatie. (Goris [et al.], 2008)

2.3 Wenselijke Preventie

Volgens Vettenburg (2008) moeten er bij het opzetten van een preventie-initiatief voortdurend keuzes gemaakt worden: naar welke doelgroep werkt men, hoe zet men de preventie op, gaat men dingen verbieden of juist stimuleren? Deze keuzes zijn niet waarde vrij. Om keuzes te maken bij preventie moet men constant rekening kunnen houden met verschillende factoren. Daarom is er nood aan een duidelijke ethische visie.

Bij elke tussenkomst moeten we overwegen of en onder welke voorwaarden de interventie verantwoord is. Iedereen moet zoveel mogelijk ruimte hebben om zichzelf te ontwikkelen en te ontplooien. Daarom is

emancipatie een belangrijke term in de wenselijke preventie en gaat de voorkeur uit naar preventie-initiatieven die daar maximaal aandacht voor hebben. Algemene preventie wordt wenselijke preventie wanneer ze de emancipatie van alle burgers maximaal toelaat.

Wenselijke preventie verwijst naar vijf dimensies. Wie streeft naar wenselijke preventie mag geen enkele dimensie verwaarlozen (Vettenburg, 2008).

1. **Radicaliteit:** preventie pakt het probleem steeds dicht bij de wortels aan.

Een probleem kent verschillende fases waarbij preventie kan ingrijpen op verschillende momenten van de probleemwording. Het wenselijke aspect van een preventieproject ligt in het zo vroeg mogelijk stoppen van een probleem of risicosituatie op de ontwikkelingslijn. Dit houdt niet enkel in dat men tracht te voorkomen dat het probleem zich verder ontwikkelt, maar ook dat men aandacht heeft voor de voorgeschiedenis en daarnaast ook signaleert naar de organisatie of beleidsinstantie over de ervaren noden (Vettenburg, 2008).

2. **Offensiviteit:** hiermee wordt bedoeld dat men de handelingsmogelijkheden probeert uit te breiden door het aanbieden of stimuleren van positieve gedragsalternatieven in plaats van het inperken van de handelingsmogelijkheden door het afraden of wegnemen van negatief gedrag zoals dat bij een defensieve actie zou gebeuren. Een offensief gerichte aanpak valt binnen het emancipatiekader waarbij het verruimen van keuzemogelijkheden en het vergroten van ontwikkelingskansen op de voorgrond staan. Bij een vergevorderd probleem lijkt een defensieve strategie op het eerste zicht de enige oplossing. Om aan het wenselijk kader te blijven beantwoorden, dient men zelfs binnen deze fase, ook offensieve oplossingen voor handen te hebben. Het controleren met drugshonden op mogelijk bezit van drugs binnen de school is een defensieve maatregel. - Leerlingen worden gewaarschuwd en afgeschrikt voor het gebruik van drugs. Aan de hand van klasgesprekken kan men met de leerlingen bespreken en oefenen hoe ze best omgaan met drugs en hoe ze eventueel weerstand kunnen bieden aan misbruik. Zo biedt men de leerlingen nieuwe vaardigheden om misbruik te voorkomen. Het verruimt hun mogelijkheden en is daarom offensief. De vrijwillige medewerking van de persoon of doelgroep heeft een belangrijke waarde binnen het offensieve karakter van wenselijke preventie. Het laat ruimte voor het maken van eigen keuzes, terwijl het verplichten tot het maken van een bepaalde keuze vrijheidsbeperkend en defensief is (Vettenburg, 2008).

3. **Integraliteit:** verwijst naar de gelijkwaardige aandacht voor de persoon en de rol van de structuur. Persoonsgerichte acties zijn er op gericht om een interne verandering van de persoon te bewerkstelligen d.m.v. informatie, vorming en training. Structuurgerichte acties staan in voor het veranderen van systemen zoals bvb.: een gezin, een school, politici, instituties en wetgeving. Het streven naar een evenwicht tussen beide soorten acties vormt daarmee een onderdeel van wenselijke preventie. Zo is het enerzijds belangrijk om de leerlingen te informeren over misbruik of hen vaardigheden bij te brengen, zodat zij hun gedrag kunnen aanpassen. Maar is het anderzijds ook belangrijk dat er een schoolbeleid wordt uitgetekend dat inspeelt op een preventief drugbeleid. (Vettenburg, 2008)

4. **Participatie:** participatie wijst op het aanbieden van kansen aan de doelgroep om deel te nemen aan de samenleving. Emancipatie kan binnen dit onderdeel van wenselijke preventie gerealiseerd worden door het aanbieden van mogelijkheden zodat de doelgroep in kwestie zijn stem kan laten horen, zijn inbreng kan doen en zijn ideeën kan laten meetellen. Vooral voor de probleemformulering is het belangrijk de doelgroep te betrekken. Zij hebben veelal een eigen en duidelijke invulling van de problematiek. Zo kan het zijn dat drugpreventie vooral inspeelt op druggebruik in een recreatieve context, terwijl jongeren zelf aangeven dat druggebruik voor hen een probleem wordt als iemand alleen begint te gebruiken om eenzaamheid of verdriet te vergeten. Wenselijke participatie gebeurt op een rechtstreekse manier door bvb.: gesprekken, ideeënbusjes, interviews of enquêtes. Dit is niet in alle gevallen mogelijk en daarom kan er ook worden gepeild bij (een) vertegenwoordiger(s) van de doelgroep. In het kader van drugpreventie in het lager onderwijs zou dit een leerkracht en/of ouder kunnen zijn. Toch is het aangewezen om filters zoveel mogelijk te vermijden. (Vettenburg, 2008)

5. **Democratisch karakter:** onder democratisch karakter verstaat men dat niemand mag worden uitgesloten en dat iedereen het recht heeft om door preventie beschermd te worden tegen problemen en risicosituaties. Dit is een mooie aanname, maar een moeilijke praktijkverwezenlijking om een project te laten aansluiten bij verschillende groepen uit de samenleving. Doorgaans gaat men er ten onrechte vanuit dat een bepaalde actie iedereen bereikt, terwijl de realiteit uitwijst dat vaak dezelfde groepen (personen met een handicap, allochtonen, kansarmen, etc.) uit de boot vallen. Een wenselijke doelgroep is verantwoord afgebakend en vermijdt de uitsluiting van deelgroepen binnen de doelgroep. (Vettenburg, 2008)

2.4 Valkuilen van preventie

Soms maakt men de keuze om eerst het middel of de methodiek te bepalen en dan pas de interventie te ontwikkelen. Het doel moet bepalend zijn en niet het middel. Volgens Vettenburg (2008) wordt effectiviteit echter bepaald door de mate waarin drie elementen (doel-doelgroep-interventie) op elkaar zijn afgestemd. Om het doel te kunnen behalen moet je eigenlijk flexibel kunnen zijn met je keuze voor een interventie. Pas als je een duidelijk beeld hebt van wat je wilt veranderen en bij wie, dan kun je op zoek gaan naar methodieken en activiteiten die bieden wat je nodig hebt om de gewenste verandering te bewerkstelligen.

Maar het is ook een valkuil om eerst een interventie te ontwikkelen en dan pas te ontdekken dat de doelgroep of de tussenpersonen er niet mee willen of kunnen werken. Het is dus ook belangrijk om je eerst te verdiepen in je doelgroep en deze ook mee te betrekken bij de ontwikkeling van de interventie. Op deze manier kan je ontdekken wat de prioriteiten zijn, waar de weerstanden liggen, hoe groot de werkingsruimte kan zijn en wat de doelgroep zelf verwacht van de preventie. Je interventie draait uiteindelijk om wat de doelgroep nodig heeft om te kunnen veranderen en dit kan heel verschillend zijn van wat je zelf veronderstelt. Soms zijn de kaders van waaruit je zelf werkt heel anders dan de kaders van de doelgroep.

Een derde valkuil is dat je een project ontwikkelt en pas later ontdekt dat dit project reeds bestaat. Om dit te voorkomen is het altijd een goed idee om je eerst goed te informeren en te oriënteren op wat er al ontwikkeld is en welke instanties er bezig zijn met de ontwikkeling van deze interventies.

2.5 Drugpreventie

2.5.1 Drugs in het onderwijs: situatieschets

Druggebruik op school is de laatste 20 jaar een actueel thema. Begin jaren '90 was er sprake van een wijziging in het druggebruikpatroon. Met de nodige media-aandacht en zichtbaarheid van de problematiek resulteerde dit in een stijgende aandacht voor drugproblemen in het onderwijs. Daarnaast kan de maatschappelijke aanvaarding van drugs ervoor zorgen dat jongeren gemakkelijker naar drugs grijpen. "Iedereen gebruikt wel eens drugs", zo klinkt het.

De school is het preventiedomein bij uitstek omdat ze ten eerste (bijna) alle kinderen en jongeren bereikt. Ten tweede omdat ze een belangrijk deel uitmaakt van het leven van de jongeren. Het preventief werken aan gezondheid is daarenboven een onvermijdelijke en concrete opdracht binnen de Vlaamse scholen, mede door de invoering van eindtermen m.b.t. gezondheidseducatie (Bernaert, 2006).

Feiten & cijfers

Over druggebruik van jongeren bestaan heel wat misverstanden. Voor het opzetten van preventie-initiatieven is het belangrijk om een zicht te hebben over welke drugs voor jongeren het grootste risico op gezondheidsproblemen of probleemgedrag met zich meebrengen. Een onderzoek van de VAD op basis van een leerlingenbevraging biedt hierover enige duidelijkheid.

Uit de gegevens van de VAD-leerlingenbevraging blijkt dat van alle legale en illegale drugs, alcohol het meest gebruikte middel is (Kinable, 2011). Alcohol telt het hoogst aantal leerlingen die er ooit gebruik van hebben gemaakt (72,3%). Daarnaast heeft alcohol het hoogst aantal regelmatige gebruikers, dit is 44% van alle bevraagde leerlingen. Aangezien 33,5% van de 12 jarigen zegt ooit alcohol te hebben gedronken, gaan onderzoekers van de VAD ervan uit dat een relatief groot deel onder hen op lagere schoolleeftijd in contact is gekomen met alcohol. Op 12 jaar is er een sterke alcoholtoename van liefst +16,4%. Dit valt te verklaren door occasionele gelegenheden als communiefeesten etc. Onder oudere leerlingen zijn er meer regelmatige alcoholdrinkers (39,1%). Met de stijging van de leeftijd is er ook een verandering in het gebruikspatroon: jongeren drinken vaker en veel meer alcohol op een occasioneel gebeuren (een fuif bvb.). Dit ongeremde drinkpatroon kan onder andere als gevolg hebben dat leerlingen een leerachterstand oplopen door concentratieproblemen.

Qua tabaksgebruik blijkt dat naarmate leerlingen ouder worden er een stijging is in rookfrequentie. Daarnaast zegt de helft van de bevraagde leerlingen ooit gerookt te hebben. Tussen jongens en meisjes is er geen verschil in rookfrequentie. Er kan wel een onderscheid gemaakt worden wat betreft de beginleeftijd: 24,9% van de jongens waren 12 jaar of jonger toen ze voor het eerst een sigaret rookten. Bij meisjes ligt het percentage hier op 15,7%. Van alle cannabisgebruikers heeft 94% ooit ook tabak gebruikt. Een niet-roker zal nooit cannabis gebruiken op een kleine minderheid na (2,1%).

tabel XI: Verhouding cannabisgebruikers onder nooit- en ooit-tabaksgebruikers, VAD-leerlingenbevraging 2009-2010

	nooit tabak		ooit tabak	
	N	%	N	%
<i>nooit cannabis</i>	3.945	97,9%	1.092	45,6%
<i>ooit cannabis</i>	83	2,1%	1.304	54,4%
<i>totaal</i>	4.028	100,0%	2.396	100,0%

Omgekeerd hebben de meeste leerlingen die ooit cannabis gebruikten, ooit ook tabak gebruikt (94,0%) (tabel XII).

tabel XII: Verhouding tabaksgebruikers onder nooit- en ooit-gebruikers van cannabis, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2009-2010

	nooit cannabis		ooit cannabis	
	N	%	N	%
<i>nooit tabak</i>	3.945	78,3%	83	6,0%
<i>ooit tabak</i>	1.092	21,7%	1.304	94,0%
<i>totaal</i>	5.037	100,0%	1.387	100,0%

Uit VAD-leerlingenbevraging synthesesrapport schooljaar 2009-2010 (p.83) door Kinable, H., 2011, Brussel: F. Matthys.

2.5.2 Drugpreventie VAD

De algemene doelstelling van alcohol- en andere drugpreventie is het voorkomen van problemen als gevolg van middelengebruik (Bernaert, 2008). Als we via de VAD-leerlingenbevraging (Bernaert, 2011) drugpreventie in het onderwijs situeren, zien we dat deze specifiek gericht is op het ondersteunen van niet-gebruik en het uitstellen van het eerste middelengebruik. Een aansluitende cruciale doelstelling is met andere woorden het uitstellen van de beginleeftijd, want hoe jonger de gebruikersleeftijd, hoe groter de kans op problematisch gebruik op latere leeftijd. Het is dus aangewezen om preventieprogramma's binnen scholen op te starten alvorens het eerste gebruik plaatsvindt. De preventieve aanpak is verschillend in leeftijd en hieruit kan een onderscheid gemaakt worden tussen kinderen in het basisonderwijs en jongeren in het secundair onderwijs. Het is belangrijk om weten dat beide doelgroepen om diverse redenen gevoeliger en extra kwetsbaar zijn voor de risico's van middelengebruik.

2.5.3 Middelenpreventie in het basisonderwijs

Onderzoek leert ons dat wie jonger begint te gebruiken een grotere kans heeft op problematisch gebruik op latere leeftijd. Het uitstellen van de beginleeftijd vormt daarmee de cruciale doelstelling van middelenpreventie. (gezonde school)

De invulling van middelenpreventie bij kinderen en jonge tieners vertaalt zich hoofdzakelijk in het werken rond sociale vaardigheden en attitudevorming. De jonge doelgroep is hier op zowel cognitief als emotioneel, fysisch en sociaal vlak ontvankelijk voor. De hersenen zijn in volle ontwikkeling, dit geldt ook voor de verschuivingen in hun sociale en emotionele leefwereld.

Ontwikkelingspsychologisch gezien zijn kinderen en jonge tieners erg kwetsbaar en moeten ze daarin ondersteund worden (Bernaert, 2008). Als we ons richten tot het lager onderwijs stellen we een aantal belangrijke ontwikkelingsfasen vast. Kinderen hebben moeite met het rationele nadenken, waardoor hun keuzes doorgaans gebaseerd zijn op behoeftebevrediging (waar voel ik me goed bij?). Daarnaast hebben ze een grote impulsbehoefte om dingen direct te doen, maar zijn ze niet in staat om de mogelijke gevolgen te voorzien of in te schatten. Tot slot zien we een periode van zelfbescherming: kinderen willen vooral met zichzelf bezig zijn en zelfstandig functioneren met als resultaat het streven naar een onafhankelijke positie t.o.v. de ouders (Balli & Melis, 2012).

Middelenpreventie in het lager onderwijs beoogt een integrale aanpak waarbij men evenveel aandacht heeft voor het educatieve aspect, het welbevinden van de jongeren, het creëren van een schoolondersteunend klimaat en het betrekken van de ouders (Bernaert, 2008).

2.5.4 Drugeducatie: van een algemene aanpak naar een drugspecifieke aanpak

Het is voor kinderen tot 9 jaar aangewezen om de nadruk te leggen op de ontwikkeling van normbesef en sociale vaardigheden. Het groeiende normbesef houdt in dat een kind een gedraging als moreel goed beschouwt wanneer dit in functie staat van eigen interesses en behoeften. Een primaire behoefte is het gewaardeerd worden en ergens bijhoren, want dit levert een gevoel van eigenwaarde op. Deze ontwikkeling van het normbesef verdient de volledige aandacht in het leren omgaan met genotsmiddelen.

Leerlingen in het 5de en 6de leerjaar bezitten de noodzakelijke cognitieve mogelijkheden en ervaringen om te begrijpen wat sociale invloed betekent en om informatie omtrent drugs te interpreteren. Naast het trainen van attitudes en vaardigheden krijgen ze ook inlichtingen over de effecten en risico's van drugs aangereikt. Bewustwording van de eigen houding ten opzichte van gebruik, dialoog, confrontatie met andere houdingen, leren uit observaties en ervaringen staan centraal in dit proces (Bernaert, 2008).

Specifieke thema's voor deze doelgroep zijn volgens de VAD alcohol en tabak. Waarom lijkt het aanbod zo beperkt terwijl er veel meer drugs bestaat? Een eerste belangrijke noot hieromtrent betreft de effectiviteit van de informatie. Druginformatie over bepaalde genotsmiddelen kan contraproductief

werken. Sommige drugs die niet in de leefwereld van de jongeren passen (cocaïne, cannabis, etc.) kunnen aanleiding geven tot experimenteel gedrag wat tegen het doel van drugpreventie ingaat (I. Bernaert, persoonlijke communicatie, 16 oktober 2012). Een tweede argument verwijst naar het risico voor deze leeftijdsgroep. Het betreft de hersenontwikkeling van het kind: alcohol heeft hierin een verstorend effect met gedrags- en karakterveranderingen als gevolg. Voorts heeft alcohol een invloed op het beloningssysteem in de hersenen, de zone die geprikkeld wordt bij een positieve ervaring. Onderzoek leert ons dat jongeren die vroeg beginnen met drinken minder op zoek gaan naar andere en gezondere prettige prikkels wanneer ze al op jonge leeftijd de 'beloning' van alcohol hebben leren kennen. Tot slot verstoort alcohol het hormonale evenwicht dat onder meer instaat voor de botontwikkeling en de seksuele ontwikkeling. Het hogere gezondheidsrisico betreft ook tabak. Als de preventie effectief wil zijn, is het aangewezen om de jonge tieners te bereiken alvorens ze roken. Onderzoek wijst uit dat hoe jonger de rokersleeftijd, hoe moeilijker het is om het roken te stoppen en hoe groter de kans is om nicotineverslaafd te worden en te kampen met tabaksgerelateerde ziekten (Logo, 2012). Tabakspreventie sluit eveneens aan bij cannabispreventie: voor de jongere is de drempel om cannabis te gebruiken het roken (rollen, inhaleren). Deze drempel wordt verlaagd door tabakgebruik: 99% van de jongeren roken voor ze gebruik maken cannabis. Dit wil niet zeggen dat elke roker cannabis gebruikt, maar wel dat elke cannabis-gebruiker roker is. Omwille van die reden zegt de VAD dat het belangrijker is om in het lager onderwijs in te spelen op rookpreventie (I. Bernaert, persoonlijke communicatie, 16 oktober 2012).

Het preventief werken mag niet beperkt blijven tot lessen over alcohol of tabak.

Enkel wanneer het geïntegreerd wordt in het dagelijks schoolleven kan een duurzame verandering tot stand komen. Het is belangrijk dat kinderen gestimuleerd worden om hun aangeleerde vaardigheden toe te passen in de schoolpraktijk als het gaat om keuzes leren maken of omgaan met vrijheid en begrenzing (Bernaert, 2008).

Ouders betrekken en schoolondersteunend werken

Niet enkel scholen spelen een belangrijke rol in dit pedagogisch proces, ook ouders zijn voor de school een prioritaire partner in het werken rond alcoholpreventie (Bernaert, 2008). Om preventieprogramma's te kunnen realiseren is het aangewezen om het gezin intensief te betrekken: ouders informeren over thema's die de school behandelt, hen uitnodigen bij een klasproject. De school kan ook mogelijkheden scheppen om te communiceren over welke inspanningen ze zelf levert om een gezonde, toffe leefomgeving te creëren en welke inspraak ouders hierin kunnen hebben. Daarnaast kan de school een ondersteuning bieden in de opvoedingsrol van de ouders door informatie aan te reiken en trends bespreekbaar te maken. Bvb.: "Hoe kan je over alcohol praten met je kind en wat kan je als ouder nog doen?".

2.5.5 Drugbeleid op school: drie pijlers

Als een school effectieve drugpreventie gerealiseerd wil zien, vraagt dit een beleidsmatige aanpak met een werking op verschillende niveaus. In het beleidskader zijn de voornaamste en essentiële doelstellingen gericht op de leerlingen: men wil hen sensibiliseren en informeren rond de drugthematiek en hen daarnaast ook vormen in hun sociale en persoonlijke vaardigheden. Dit alles wordt ondersteund door structurele maatregelen op het gebied van leerlingenparticipatie en schoolinfrastructuur. Anderzijds staat de school centraal en draagt zij een grote verantwoordelijkheid in het realiseren van een succesvolle studieloopbaan. Belangrijke elementen bij het voorkomen van en anticiperen op drugproblemen zijn: het vroegtijdig interveniëren, het opvolgen, signaleren en begeleiden van leerlingen die minder functioneren. Hiervoor voorziet de school een duidelijk normatief kader en treedt zij vervolgens consequent en regulerend op bij het (bijna) overtreden van dit kader.

Om een beter beeld te geven hoe zo'n beleid tot stand komt, ontwierp de VAD 'Drugbeleid op school'. Het instrument is vergelijkbaar met een soort handleiding die drie pijlers omvat; 'Regelgeving', 'Begeleiding' en 'Educatie & structurele maatregelen'. Hoe evenwichtiger er ingespeeld wordt op de pijlers, hoe meer garantie op een succesvol beleid.

Pijler 1: regelgeving

De school van de jongere bepaalt welk gedrag met betrekking tot drugs en druggebruik verwacht wordt van de jongere en bakent af welk gedrag onaanvaardbaar is. Dit houdt in dat de school regels opstelt met betrekking tot bezit, gebruik, onder invloed zijn en dealen van genotsmiddelen op school. Met de regelgeving wil de school enkele doelstellingen bereiken.

- **Veiligheid** creëren: ervoor zorgen dat alcohol en andere drugs geen onveilige, ongezonde schoolomgeving creëren.
- Een normatief kader creëren dat de jongere **ondersteuning** biedt.
- Meer **zekerheid** en **houvast** bieden aan het schoolpersoneel om consequent op te treden ten opzichte van de leerlingen.
- **Communicatie** met externe partners: wanneer en hoe worden de ouders betrokken, wat is de plaats van politie en justitie,...

Pijler 2: educatieve en structurele maatregelen

Via de tweede pijler wil de school de leerlingen aanzetten tot bewust, verantwoordelijk en weloverwogen gedrag met betrekking tot middelengebruik. Om aan effectieve drugeducatie te voldoen, moeten volgende criteria in acht genomen worden:

- intensief
- lange periode
- continuïteit en herhaling

Jongeren hanteren de uitspraak "iedereen gebruikt", maar dit strookt niet met de realiteit. Om die reden is het belangrijk om deze perceptie bij de sturen. Dit kan door objectieve en actuele informatie over alle legale en illegale drugs en over de gevolgen van drugs toe te lichten. Ook het werken aan persoonlijke en sociale vaardigheden vormt een aandachtspunt. Vaak komen jongeren in situaties terecht waarbij zij hun aandacht vestigen op het verkrijgen van respect bij vrienden of het horen bij een groep eerder dan op de gevolgen van drugs. Omgaan met de druk van leeftijdsgenoten, assertiviteit en zelfredzaamheid zijn belangrijke vaardigheden waar de jongeren in getraind moeten worden en waarbij zij ondersteuning nodig hebben.

Pijler 3: begeleiding

Wanneer de school ondervindt dat een jongere minder goed functioneert omwille van druggebruik, onderneemt de school stappen. Bij het opvolgen en signaleren van verminderd functioneren van de jongere wordt stilgestaan bij de taakverdeling. Daarnaast begeleidt de school de leerlingen met drugproblemen en kan zij hen eventueel doorverwijzen.

De uitspraak 'minder functioneren ten gevolge van drugproblemen' wordt zeer breed gebruikt. Drugsbezit of onder invloed zijn op school is één manier waardoor een drugprobleem zich kan uiten. Het feit dat een leerling een drugprobleem heeft, kan zich echter op verschillende manieren uiten: leergedrag (bijvoorbeeld spijbelen), sociaal gedrag (bijvoorbeeld agressie), organisatie, uiterlijk, emotie en expressie (bijvoorbeeld nerveus zijn) enz. Om deze veranderingen te duiden, spreekt men van 'verminderd functioneren'. Door het functioneren van de leerling op te volgen, komen problemen met drugs en druggebruik sneller in het vizier van de school.

2.5.6 Koppeling met wenselijke preventie

Eerder zagen we dat wenselijke preventie vijf dimensies in rekening brengt om tot effectieve preventie te komen. In dit onderdeel willen we kort weergeven hoe wenselijk het preventiekader van de VAD is.

Radicaliteit

Hoe eerder men het probleem aanpakt, hoe beter. Bij de VAD zien we een soortgelijk patroon. Ze zijn zich erg bewust van de ontwikkelingsfasen en de maturiteit van kinderen en stemmen hun preventie af op de leeftijd van het kind. Hiermee zien we een sterke samenhang met primaire preventie. Er is nog geen sprake van een specifiek probleem, maar men weet wat de leerlingen min of meer te wachten staat en daarom wordt preventie op jonge leeftijd erg veralgemeend. Hierbij gaat het vooral om het stimuleren en hanteren van sociale vaardigheden. Op latere leeftijd kan er specifiek gericht gewerkt worden, zo is tabak- en alcoholpreventie een thema voor leerlingen van de derde graad lager onderwijs.

Offensiviteit

De VAD ontwikkelde veel materiaal om met preventie aan de slag te gaan. Daarnaast hebben ze in hun organisatie een bibliotheek met erg veel materiaal (boeken, spelletjes, video's, etc.) dat je kan uitlenen. Hieronder een klein overzicht van hun eigen creaties:

- lesmap "Lol zonder Alcohol" voor leerkrachten
- brochure "Tieners, alcohol en drugs. Informatie voor ouders van 10- tot 12-jarigen";
- een website "alsjeoudersdrinken.be" op maat van kinderen;
- een Drugbeleid op school;
- en nog meer materiaal voor het secundair onderwijs.

Een groot deel van dit aanbod is gericht op het verruimen van vaardigheden bij jongeren zodat zij op een gezonde manier met drug en alcohol kunnen omgaan.

Integraliteit

In het preventieplan van VAD is er zowel aandacht voor de vorming en ondersteuning van de doelgroep als voor het opstellen van een aangepast beleid. Om hun materiaal zo goed mogelijk af te stemmen, baseren ze zich niet alleen op wetenschappelijk onderbouwde kennis over het denken en doen van de doelgroep. Met de VAD-leerlingenbevraging, is men effectief gaan kijken wat er leeft binnen de doelgroep. Naast het stimuleren van verandering bij de doelgroep worden ook voorstellen geformuleerd om structuurgericht te werken, hiervoor werd een kader voor "een drugbeleid op school" ontwikkeld.

Participatie

Hoewel de VAD wetenschappelijk gestaafde informatie heeft, worden leerlingen uit het lager onderwijs niet door hen zelf bevroegd. In het secundair onderwijs worden leerlingen gehoord via een leerlingenbevraging over drugs.

Maar de directe participatie nl. de inbreng, ideeën en verhalen van leerlingen als basis voor het opstellen van een preventieplan komt minder aan bod. Hoe zou je leerlingen kunnen laten participeren in het opzetten van een preventieproject rond alcohol en druggebruik? Dit is ook voor de school die een preventieproject wil uitwerken een belangrijk gegeven. Het is zoeken naar een creatieve en motiverende manier om leerlingen zelf aan het denken en werken te zetten. Op deze manier kan het project ook starten vanuit hun persoonlijke leefwereld.

Democratisch karakter

De informatie van de VAD lijkt in de eerste plaats betrekking te hebben op jongeren uit een westerse cultuur. Het is echter ook belangrijk om bijvoorbeeld stil te staan bij het praten over alcohol en drugs met jongeren die vanuit hun geloofsovertuiging geen gebruik mogen maken van alcohol of drugs.

3. Drugpreventie in het lager onderwijs: partners

Hier staan we allereerst stil bij de inhoud van het project van PzGrens om vervolgens toe te lichten waarom het momenteel stil ligt. Aan de hand van ons bezoek aan de projectenmarkt, geven we een overzicht van bevindingen over het project. Tot slot willen we de leemtes en krachten van het project duiden door een toetsing aan het kader van de VAD enerzijds en het kader van wenselijke preventie anderzijds.

3.1. Huidige werking in de basisscholen van de Noorderkempen

De lokale politie zone Grens organiseert al een tiental jaren een drugpreventieproject voor de zesde studie jaren van de lagere scholen in hun werkgebied. Bijna alle scholen van Kalmthout, Wuustwezel, en Essen nemen deel aan het project dat over verschillende weken, zelfs maanden loopt. De rode draad doorheen het project is en blijft 'sociale weerbaarheid'. Hieronder staat beschreven hoe het project doorlopen wordt (P. De Smedt, persoonlijke communicatie, 24 oktober 2012).

1. **Ouderavond:** de school organiseert in samenwerking met de politie een ouderavond. De ouders krijgen in eerste instantie uitleg over het project (wat er gaat gebeuren, de afspraken, wat hun rol is/kan zijn, ...). Vervolgens krijgen ze meer toelichting aan de hand van productinformatie waarbij een drugkoffer met attributen is voorzien. Nadien wordt er gesproken over het belang van de 'sociale weerbaarheid' en hoe ouders dit aan hun kinderen kunnen overbrengen. De ouderavond eindigt met een vragenronde. Een zeer belangrijke boodschap die de politie meegeeft is dat de ouders aandacht moeten hebben voor hun kind op de dag waarop het infomoment zal plaatsvinden. Na afloop van die les hebben sommige kinderen veel vragen waarvoor ouders best tijd voorzien om het thema sociale weerbaarheid te kunnen bespreken.
2. De politie bezorgt aan de leerkrachten een **werkboek** (digitaal) waarin een tal van thema's opgenomen zijn (gewoontes, verslavingen, legaal-illegaal, alcohol, sociale weerbaarheid, ... en als laatste thema drugs). Het werkboek moet niet gebruikt worden, maar de thema's dienen wel aan bod te komen. Vaak hebben scholen eigen leerplannen/lijnen die aansluiten op die thema's (in kader van de eindtermen). Het thema 'drugs' kan door de leerkracht ingeleid worden ter voorbereiding van de lessen, maar deze worden meestal aan de politie overgelaten. Het is de bedoeling om elke week rond een specifiek thema te werken.
3. **Les in de klas over drugs:** in de voormiddag komt er een drugpreventiewerker van de politie naar de school en overloopt de dagplanning. Vervolgens geeft hij productinformatie over drugs die veel beperkter is dan op de ouderavond en aansluit bij de maturiteit van de leerlingen. De jonge tieners krijgen een beter "zicht" op wat marihuana is, dit met de nodige omkadering van het product. Na de speeltijd/pauze wordt de telefacts-reportage over Nic Van Doren (een jongen die gestorven is door het gebruik van slechte speed) getoond. Het laatste uur wordt er gewerkt aan 'sociale weerbaarheid'.
4. In de namiddag komt dezelfde preventiewerker naar de school met een ex-verslaafde. Deze mensen zijn gescreend en opgeleid voor dergelijke confrontaties door de VZW BAD. Na een korte voorstelling door de ex-verslaafde kunnen de kinderen vragen stellen. Er is geen verplichting tot het stellen van

vragen. Dus als er geen vragen zouden zijn is dit gesprek snel afgelopen. Uit ervaring weten de preventiewerkers dat leerlingen deze tijd vaak ten volle benutten. Op het einde van de vragenronde stelt de preventiewerker nog een laatste vraag aan de ex-verslaafde. Dit is de enige vraag die van tevoren werd voorbereid. Hierbij geeft de ex-verslaafde altijd een boodschap mee in teken van 'sociale weerbaarheid' (neen zeggen).

5. De dag nadien werkt de leerkracht rond de emotionele verwerking van de voorbije lessen. Meestal worden er dan teksten en tekeningen gemaakt die nadien aan de ex-verslaafde bezorgd worden. Naast de evaluatie (zowel door de kinderen als door leerkracht) zit het project er dan op (P. De Smedt, persoonlijke communicatie, 24 oktober 2012).

Een nieuw project?

Vanuit een bezorgde houding en de noodzaak om preventie in de verf te zetten, zette de Kalmthoutse onderwijsraad een eerste initiatief op poten, namelijk het organiseren van een projectenmarkt. Hiervoor werden vertegenwoordigers van andere scholen uit de Noorderkempen uitgenodigd (directie of leerkrachten uit de derde graad), maar ook externe partners (CLB, VAGGA, LOGO, VAD en PzGrens). Het doel van deze markt was om te kijken welk drugpreventiemateriaal er bestaat, om te leren van elkaar, om ervaringen en gedachten uit te wisselen en om het materiaal te toetsen aan de visies van de externe partners die aan bod kwamen tijdens het panelgesprek. Ook wij, derdejaars studenten Maatschappelijk Werk van Karel de Grote-Hogeschool Antwerpen, waren op deze dag aanwezig om te peilen naar de ervaringen van leerkrachten uit het lager onderwijs over het bestaande project.

Met onze bevraging wilden we volgende hoofdzaken in kaart brengen: met welk doel zijn de aanwezigen op de projectenmarkt (1), met welk materiaal wordt er in hun school gewerkt (2), welke partners zijn daarbij betrokken (3), en welke doelstellingen hebben ze voor ogen met de preventie (4)?

Bevindingen

1. Uit onze bevraging blijkt dat leerkrachten die werken rond drugpreventie gebruik maken van het project van de PzGrens. De bevroegde leerkrachten zeggen tevreden te zijn met het project en vinden het wegvallen ervan een spijtige zaak. Toch kunnen we de leerkrachten onderverdelen naargelang hun motivatie. Enerzijds zijn er leerkrachten die nauw betrokken (willen) zijn bij drugpreventie en graag een vernieuwing zien. Hun aanwezigheid is vanuit interesse, ze willen nieuwe ideeën opsnuiven om hun eigen kader en aanpak te verruimen. Anderzijds zijn er leerkrachten die hun zorgen uitspreken in verband met nieuwe ontwikkelingen m.b.t. drugpreventie. Deze leerkrachten vormen de doorslaggevende en onzekere groep die op zoek is naar geruststelling en daarnaast opnieuw een allesomvattend informatie- en lessenspakket wenst te verkrijgen om mee aan de slag te gaan. Tot slot zijn er ook leerkrachten die in naam van hun directie aanwezig zijn of die door hun directie gestuurd zijn.

2. Het onderdeel van het project dat het meest bekritiseerd wordt, is het werkboek. Wegens de veroudering ervan zien we dat leerkrachten aanvullingen hebben gemaakt aan de hand van actualiteit, beeldmateriaal en literatuur. Nieuwe aanvullingen zijn bijvoorbeeld: een klasgesprek rond een drug feit, een spel rond sociale weerbaarheid. Er was een leerkracht die op eigen houtje een hernieuwde versie van het werkboek had ontworpen. Op hun eigen manier trachten leerkrachten hun leerlingen dus op een actieve manier te betrekken in het preventieve gebeuren. Ondanks hun inspanning is het werkboek echter niet langer geschikt om mee te werken. Waar vele leerkrachten vol lof over zijn, is het beeldmateriaal en het bezoek van een ex-verslaafde. Vroeger brachten klassen uit het zesde leerjaar een bezoek aan een ex-drugverslaafde in de gevangenis. De meningen hierover zijn verdeeld: sommige leerkrachten zijn meer voorstander van het bezoek in de klas, anderen zijn weer voorstander aan het gevangenisbezoek. Beide bezoeken hebben volgens leerkrachten een beklijvend effect bij hun leerlingen en in hun ogen is het een goede manier van preventie. Niet alle leerkrachten waren tevreden met zo'n

bezoek omdat er weinig tot geen controle is op het effect dat de ex-verslaafde in kwestie heeft op de leerlingen. Zo was het tijdens een klasbezoek voorgevallen dat een ex-drugsverslaafde zijn druggebruik op subtiel wijze promootte. Globaal genomen hebben leerkrachten een grote vraag naar beeldmateriaal en interactieve spelletjes om hun lessen te onderbouwen.

3. Drugpreventie in het lager onderwijs is een taak die op de schouders valt van de leerkrachten van de derde graad. In sommige scholen is een heel team betrokken (zorgcoördinator, directie, andere leerkrachten, etc.), in andere scholen zien we dat het de verantwoordelijkheid is van de leerkracht in kwestie. Doorheen onze bevraging merken we dat vele leerkrachten het op eigen houtje moeten doen. Die factoren staan hier centraal: ondersteuning, tijdsgebrek en kennis. Leerkrachten met weinig tot geen ondersteuning geven aan dat ze te weinig tijd hebben om zich te kunnen verdiepen in drugpreventie. Anderzijds zeggen leerkrachten die wel genieten van ondersteuning dat ook zij een gebrek aan tijd en kennis hebben. Er is geen wereld van verschil tussen beide groepen en hieruit kunnen we besluiten dat er een geringe samenhang is tussen de tijd die besteed wordt aan drugpreventie en de ondersteuning die leerkrachten krijgen. Het krijgen van ondersteuning is met andere woorden geen garantie voor het vergaren van meer tijd om je te verdiepen in preventie. Omwille van het tijdsgebrek maken leerkrachten gebruik van het verouderde beleid en zijn ze doorgaans niet actief bezig met nieuwe ontwikkelingen. Het cognitieve aspect is medeverantwoordelijk voor een beperkte kritische kijk op het bestaande drugpreventiebeleid waardoor leerkrachten eveneens weinig tot geen overzicht hebben van de eventuele gevolgen hiervan. Globaal gezien menen ze weinig kennis te hebben over bestaande hulpmiddelen die ze kunnen hanteren gedurende de lessen. Verder zien we dat er weinig blijk is van een duidelijke lijn over hoe leerkrachten de maturiteit van de leerlingen bepalen en hun preventielessen hieraan aanpassen. De preventielessen spelen zich af in een themawEEK. We horen wel dat leerkrachten intensiever werken rond sociale vaardigheden die niet druggerelateerd zijn.

4. Bij het bevragen van welke doelstellingen drugpreventie moet nastreven, horen we prioriteitsverschillen. We stellen vast dat het werken aan sociale vaardigheden een centrale en gemeenschappelijke doelstelling is. De scholen willen inzetten op de weerbaarheid en assertiviteit van hun leerlingen (het “nee!” zeggen tegen drugs en groepsdruk). Voorts is het waarschuwen en het bijbrengen van kennis een manier om ervoor te zorgen dat leerlingen van drugs afblijven. Drugpreventie houdt soms ook het promoten van een gezonde levensstijl in: “clean is hip”, waarbij het “cool” is om geen drugs te gebruiken.

3.2 Toets aan preventiekaders: VAD

In het project van de PZ Grens ligt de nadruk van drugpreventie op het educatieve aspect. De leerlingen uit de 3^e graad lager onderwijs worden overladen door informatie over drugs via het werkboek, een les productinformatie, beeldmateriaal en tot slot ook een confrontatie met een ex-verslaafde in de klas. Wetenschappelijk onderzoek zegt dat drugpreventie die uitsluitend gericht is op productinformatie niet effectief is omdat ze net het tegenovergestelde resultaat heeft: jongeren worden nieuwsgierig. Voor jongeren die nog nooit met drugs in aanraking zijn gekomen is het contraproductieve effect des te groter. (I. Bernaert, persoonlijke communicatie, 16 oktober 2012). Het aanbod van productinformatie is erg beperkt zegt Patrick De Smedt (P. De Smedt, persoonlijke communicatie, 24 oktober 2012). Omwille van deze contraproductiviteit verzet Ilse Bernaert zich tegen het werken rond cannabis en andere illegale drugs in het lager onderwijs. Dit hoort niet thuis in het lager onderwijs, maar eerder in de middelbare school. Thema's die wel aan bod kunnen komen zijn alcohol en tabak, want jongeren kunnen dit veel beter plaatsen. Alcohol is het meest gebruikte middel en is een maatschappelijk aanvaard fenomeen en tabakpreventie is de beste preventie voor cannabis (I. Bernaert, panelgesprek, 24 oktober 2012).

Vanaf de derde graad bezitten de jonge tieners de nodige maturiteit om informatie over drugs voor te stellen en realiseren ze zich wat het begrip “sociale invloed” inhoudt. De algemene aanpak die hier gehanteerd wordt is het werken rond sociale vaardigheden. Dit omvat het aanreiken van informatie over de effecten en de risico's van drugs. Dit aspect komt duidelijk aan bod in het politieproject. Maar

daarnaast is het ook belangrijk om de kinderen te trainen in hun attitudes en vaardigheden. Hier ligt de focus op de bewustwording van de eigen houding t.o.v. drugs, een dialoog, confrontaties met andere houdingen en het leren uit observaties en ervaringen (Bernaert, 2008). In het huidige project heeft het werken rond sociale weerbaarheid zeker een plaats, maar eerder in het kader van educatie. Er is slechts één uur voorzien om actief de sociale weerbaarheid van de leerlingen te trainen, dit is te weinig in verhouding tot de rest. De kadering in het sociale gebeuren zou net de basis moeten zijn voor een drugpreventieproject in het lager onderwijs.

De aangeboden informatie over drugs moet in verhouding staan tot de leefwereld van de jongeren en kinderen. Ilse Bernaert heeft bedenkingen bij het bezoek van een ex-verslaafde. Beeldmateriaal en getuigenissen kunnen beklijven, maar de afstand tussen de leefwereld van de verslaving en de leefwereld van de jongeren blijft groot. Jonge tieners kunnen zich niet identificeren met de persoon in kwestie omdat de persoon ouder is, hij of zij veel problemen heeft gekend, slechte vrienden heeft gemaakt etc. De jongeren gaan er niet vanuit dat ook zij een potentieel slachtoffer kunnen zijn van alcohol of drugs omdat zij zich niet meteen in het verhaal herkennen (I. Bernaert, persoonlijke communicatie, 16 oktober 2012).

Het politieproject voorziet een ouderavond waarbij ouders informatie krijgen over het project en over drugs. Tijdens deze avond worden ze geconfronteerd met productinformatie a.d.h.v. drugattributen en krijgen ze tips mee over hoe ze mogelijk gebruik van drugs bij hun kinderen kunnen waarnemen. Volgens het preventiekader van de VAD is het positief dat ouders bij het proces betrokken worden. Het project loopt bovendien over verschillende weken, zelfs maanden. Deze periode is echter nog te kort. Als men effectieve drugpreventie wil realiseren dan dient men dit op te nemen in het curriculum of in de leerlijn i.p.v. in een themaweek (I. Bernaert, persoonlijke communicatie, 16 oktober 2012). Preventie is pas effectief als het in de dagelijkse schoolpraktijk wordt geïntegreerd (Bernaert, 2008).

De VAD vindt structuurgericht werken erg belangrijk, maar in de lagere scholen van de Noorderkempen zien we dat niet terugkomen, ook niet in het aanbod van het politieproject.

3.3. Toets aan preventiekaders: Drugpreventieproject

Aangezien we al uitgebreid stilstonden bij wenselijke preventie, trachten we zo beknopt mogelijk weer te geven door enkel vernieuwende informatie toe te voegen.

Radicaliteit

Zo vroeg mogelijk ingrijpen is positief. Hierdoor verschuift het accent van de preventie in het lager onderwijs van drug specifieke preventie naar primaire preventie die oog heeft voor het kind in zijn totaliteit.

Integraliteit

Het huidige project is sterk persoonsgericht : het focust zich op de vorming en het informeren van leerlingen. Er is minder aandacht voor de context, het schoolbeleid, de schoolsfeer etc. Om te beantwoorden aan het integrale aspect dient er een gelijkwaardig evenwicht gezocht te worden tussen een structuurgerichte- en persoonsgerichte aanpak.

Participatie

In hoeverre hebben de leerlingen de mogelijkheid om hun stem te laten gelden? Het project voorziet momenten waarop de leerlingen kunnen deelnemen aan een klasgesprek en vragen kunnen stellen. Er is een formeel evaluatiemoment waarbij de leerlingen en leerkrachten hun mening kunnen geven over het project. Een inbreng van de leerlingen om het project vorm te geven ontbreekt echter. Hierdoor wordt de mogelijkheid om vanuit de beleving en de ervaringen van de leerlingen zelf te vertrekken beperkt. Er wordt ook een infoavond voor de ouders ingepland. Ook dit is een belangrijke doelgroep om te betrekken, toch beperkt de betrokkenheid zich tot het aanhoren van de informatie.

Offensiviteit

Het is belangrijk om een evenwicht te vinden tussen het waarschuwen en afschrikken van de leerlingen voor misbruik van drugs (defensief) enerzijds en het aanbieden van alternatieve mogelijkheden (offensief) anderzijds. Wenselijke preventie streeft ten allen tijde naar offensiviteit. Het huidige project antwoordt daar slechts in kleine mate aan. Een offensief voorbeeld is het werken rond de sociale vaardigheden. Defensieve acties zijn de reportage en het bezoek van de ex-verslaafde.

Democratisch kader

Als sociaal werkers in spe willen we het democratisch karakter in de verf zetten omdat wij bezorgd zijn dat sommige groepen uit de boot zouden vallen, dit geldt zowel voor de leerlingen als voor de ouders.

Uit onze bevraging met leerkrachten stellen we vast dat de opkomst van zo'n ouderavond verschillend is van school tot school. De redenen die door leerkrachten aangehaald worden voor een magere opkomst zijn: desinteresse, tijdsgebrek, opvang etc., maar ook een gebrekkige kennis van de Nederlandse taal en een ander cultureel perspectief.

Omdat deze overtuiging leeft onder de leerkrachten denken wij dat het huidig preventiekader te weinig afgestemd is op de verschillen en zich baseert op een westerse middenklassencultuur die niet alle leerlingen en ouders bereikt. Hierbij denken we aan gezinnen die uit een andere cultuur komen of een andere geloofsovertuiging beleven, gezinnen met een beperkt taal- of kennisvermogen zoals bvb. kansarmen en/of allochtonen, maar ook gezinnen waarbij de ouders te maken hebben met een mentale of fysieke beperking of kampen met een psychische stoornis, of ouders die zelf alcohol- of drugs misbruiken, gescheiden gezinnen enzovoort. Het zijn risicogroepen die vaak uit de preventieboot vallen en waar te weinig oog voor is.

Als je mensen wil betrekken in een preventieproject moet dit afgestemd zijn op iedereen die deel uitmaakt van de doelgroep. Wat of wie kan iedereen met elkaar verbinden? Volgens ons is het antwoord het welzijn van elk individu, specifiek gericht op de kinderen. Wij vragen ons af of heel het preventieve gebeuren niet teveel de nadruk legt op het voorkomen van alcohol- of druggebruik. Dirk Baeyens benadrukt dat het veel belangrijker is om kinderen op te voeden en te begeleiden in een voor hun veilige omgeving, zodat ze zich gerust kunnen voelen om hun verhaal te doen en dat ze leren omgaan met emoties en gevoelens. Dat sociale traject start in de kleuterschool en heeft zijn finaliteit in het zesde leerjaar. Daarbij ziet hij drugpreventie eerder als een sluitstuk om het dan verder door te trekken naar het secundaire onderwijs. (D. Baeyens, persoonlijke communicatie, 24 oktober 2012). Ook Ilse Bernaert benadrukt dat je aandacht moet blijven hebben voor de jongere in zijn totaliteit en niet enkel voor het drugsaspect. (I. Bernaert, persoonlijke communicatie, 16 oktober 2012).

Kant-en-klaar pakket

Leerkrachten willen liefst opnieuw een allesomvattend informatie- en lessenspakket voorgeschiedeld krijgen. Het gevaar of het nadeel dat volgens ons hierin schuilt is dat elke leerkracht verschillende accenten (naar eigen gevoel) kan leggen waardoor drugpreventie op een willekeurige manier tot stand kan komen. Het is belangrijk om de samenhang tussen alle aspecten met betrekking tot drugpreventie te bewaren. Het werken met een pakket kan bovendien een afname betekenen voor de kritische houding en de creatieve insteek van leerkrachten. Hiermee willen we leerkrachten niet onderschatten in hun capaciteiten, ze geven zelf echter aan dat ze vaak niet de tijd en ruimte hebben om zich in het materiaal te verdiepen. Een algemeen kader en visie op de invalshoek van het preventief werken lijkt een voorwaarde. Vorming en coaching bij een pakket lijkt ons daarom een onmisbare en motiverende factor om een kritische en actuele houding bij de leerkrachten aan te moedigen en te blijven ondersteunen en om hen uit de dagen om aan de slag te gaan met ervaringen uit de klas.

Dit alles kan bovendien niet zonder de ondersteuning van het schoolbeleid.

4. Partners voor de toekomst

4.1 Wie zijn ze en wat doen ze m.b.t. preventie in het onderwijs?

Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblematieken: VAD

VAD staat voor Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen vzw. Ze overkoepelt 66 Vlaamse leden-organisaties die werken rond alcohol, illegale drugs, psychoactieve medicatie en gokken. De organisaties ondersteunen de werking van de VAD door hun gezamenlijke kennis en deskundigheid. (VAD, z.d.)

Vanuit een gezondheids- en welzijnsperspectief wil de VAD ervoor zorgen dat de Vlaamse bevolking deskundiger omgaat met alcohol en andere drugs. Om dit te realiseren wil ze (VAD, z.d.) :

- de alcohol- en drugthematiek in de samenleving bespreekbaar maken;
- (inter)sectorale netwerken met potentiële partners uitbouwen;
- een kwaliteitsvolle en wetenschappelijk onderbouwde aanpak van de alcohol- en drugthematiek ondersteunen.

Als partnerorganisatie van de Vlaamse Overheid geeft de VAD mee vorm aan het Vlaams preventiebeleid van alcohol- en andere drugproblemen. Om dit beleid te realiseren, kan de VAD beroep doen op verschillende structurele partners (VAD, z.d.) :

- op **provinciaal niveau** zijn er de provinciale actoren;
- op **regionaal niveau** zijn er een aantal preventiewerkers alcohol en drugs actief in elf Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg (CGG);
- op **loco-regionaal** niveau zijn LOGO's actief voor de realisatie van de Vlaamse gezondheidsdoelstellingen TAD (tabak, alcohol en drugs);
- op **lokaal niveau** zijn er (inter)gemeentelijke preventiewerkers alcohol en drugs actief. De lokale preventiewerkers krijgen ondersteuning van de provinciale coördinatoren en preventiewerkers uit de CGG. Ze kunnen ook rechtstreeks bij de VAD terecht voor vorming of voor de beschikbare concepten en materialen.

Onderwijs is een maatschappelijke voorziening waarbinnen de VAD actief aan preventie doet en dit op verschillende manieren :

- regionale preventiewerkers ondersteunen scholen bij het uitwerken van een drugbeleid;
- elke school kan deelnemen aan de leerlingenenquête en ontvangt daarbij een rapport op maat van de school en een vorming;
- bij de DrugLijn kan iedereen terecht met zijn vragen over alcohol en andere drugs;
- de VAD biedt educatieve materialen aan;
- de VAD biedt opleiding en vorming aan.

Vereniging Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg Antwerpen: VAGGA

De VZW Vereniging Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg Antwerpen (VAGGA) is een centrum voor geestelijke gezondheidszorg dat erkend en gesubsidieerd is door de Vlaamse overheid. VAGGA biedt gespecialiseerde, ambulante behandelingen aan personen met ernstige psychische stoornissen of problemen en hun omgeving. Dit betekent dat personen bij VAGGA enkel op consultatie kunnen komen en dat zij niet kunnen overnachten. Zowel kinderen, volwassenen als ouderen kunnen bij VAGGA terecht. In het kader van dit rapport is het belangrijk om weten dat het CLB een belangrijke doorverwijsfunctie heeft binnen het onderwijs. Daarnaast kunnen ouders hun kind naar VAGGA sturen of kinderen kunnen zelf het initiatief nemen om ernaar toe te stappen. (VAGGA, 2012)

Op regionaal niveau is VAGGA een structurele partner van de VAD. Ze profileert zich als CGG VAGGA - Verslavingszorg en –preventie. Op vlak van preventie speelt het preventieteam van VAGGA in op het sterker maken van sleutelfiguren in het omgaan met de aanwezigheid, het gebruik en het misbruik van legale en illegale drugs. Hun doelstelling binnen dit coachingsproces is het bevorderen van het kwaliteitsvol omgaan met middelen en middelengerelateerde problemen. Dit streven ze na door het uitvoeren van de volgende kerntaken (VAGGA, 2012) :

- coaching van organisaties en beleid;
- vorming aan intermediairen over producten, signaalherkenning, motiverend werken;
- advies en consult bij vragen over middelen, implementeren van het beleid, organiseren van activiteiten met een preventieve waarde ;
- Ondersteuning en overleg. (p.42 activiteiten verslag vagga)

Ook scholen komen in aanmerking om gecoacht te worden door een preventiewerker van VAGGA zodat ze een op maat gemaakt alcohol- en drugbeleid kunnen bereiken. Dit beleid werd ontwikkeld door medewerkers van de VAD en is een pakket van afspraken en regels hoe je moet inspelen op druggebruik. (VAGGA, 2012)

Lokaal Gezondheidsoverleg: LOGO

LOGO Antwerpen is een regionaal samenwerkingsverband tussen gemeente- en OCMW-besturen, huisartsenkringen, gezondheidsorganisaties, socioculturele en welzijnsorganisaties en deskundigen (LOGO, 2012). Al deze actoren samen engageren zich voor ziektepreventie en gezondheidsbevordering. LOGO's zijn de draaischijf voor verspreiding van methodieken en materialen in verband met tabak, alcohol en drugs naar hun netwerk van partners op loco-regionaal niveau. Hun taak is informeren en sensibiliseren. (LOGO, 2012)

In 2010 lichtte Jo Vandeurzen, Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin zijn visie toe op de positie van de LOGO's in het preventielandschap (LOGO, z.d.) :

- LOGO's staan in voor de verspreiding van methodieken en materialen naar het netwerk van lokale partners.
- Naast de LOGO's zijn er de partnerorganisaties. Zij staan in voor de ontwikkeling en evaluatie van methodieken en voor het geven van vormingen.
- Daarnaast zijn er de organisaties met terreinwerking. Ze zijn verantwoordelijk voor het uitvoeren van methodieken naar de doelgroepen.

LOGO zet zich in om de Vlaamse en lokale doelstelling te realiseren door overleg, informatie en coördinatie. (LOGO, 2011)

- **Overleg:** (inter)sectoraal overleg stimuleren, organiseren en coördineren. Op die manier vormt er zich een netwerk tussen verschillende organisaties en gezondheidswerkers.
- **Informatie:** tips, suggesties en een overzicht van beschikbare materialen aanbieden wanneer een actie, project of een gezond beleid wordt opgezet, met als doel de partners zelfstandig te laten werken.
- **Coördinatie:** het LOGO coördineert regionale projecten. Lokale partners zijn organisator of trekker, het LOGO zorgt voor een regionale uitstraling.

Politie Zone Grens

De Politie Zone Grens is werkzaam in de gemeenten Essen, Kalmthout en Wuustwezel. 20 Jaar geleden zette de PzGrens een drugpreventieproject op poten dat ten dienste staat van alle lagere scholen van de drie gemeentes. Preventie is één van de vele domeinen waarvoor de PzGrens zich inzet en dus kan het project gezien worden als een klein aanbod uit een gamma van voorzieningen. (PZ Grens, z.d.)

De lokale politiezone Grens staat voor een kwaliteitsvolle dienstverlening in de basispolitiezorg. In hun handelen stellen zij de mensenrechten centraal en zorgen zij ervoor dat het veiligheidsbeleid op een loyale manier uitgevoerd wordt. De uitvoering ervan wordt gerapporteerd aan de overheid. Daarnaast werken zij ook aan veilige en leefbare buurten waar het goed is om te wonen. Ook kan je als slachtoffer van een misdrijf of van een traumatische gebeurtenis bij de politie terecht voor de eerste opvang en doorverwijzing naar professionele hulpverleners. (PZ Grens, z.d)

Centrum voor Leerlingenbegeleiding: CLB

Een Centrum voor Leerlingenbegeleiding of CLB is een dienst waar leerlingen, ouders, leraren en directies gratis beroep op kunnen doen voor informatie, hulp en begeleiding. Het centrum stelt in de eerste plaats het psychisch en fysisch welzijn van leerlingen centraal in haar werking. Ze voorziet de nodige ondersteuning aan de betrokken partners en begeleidt de jongeren op hun pad naar zelfstandige volwassenen. (Bormans, z.d.)

Een CLB is actief op vier domeinen:

- leren en studeren;
- onderwijsloopbaan en studiekeuze;
- psychisch en sociaal welbevinden;
- en tot slot de preventieve gezondheidszorg.

Het laatste domein geeft weer hoe een CLB zich inzet op vlak van preventie. Concreet genomen richt een CLB zich tot preventieve jeugdgezondheidszorg om de gezondheidstoestand van leerlingen te bewaken, te behouden of te bevorderen. Dit impliceert dat er naast de medische onderzoeken ook één van de volgende acties ondernomen kunnen worden (Bormans, z.d.):

- een specifiek medisch onderzoek organiseren;
- beschermingsmaatregelen nemen als er op school een besmettelijke ziekte is;
- inentingen aanbieden, toedienen of hiervoor doorverwijzen;
- aan gezondheidspromotie doen of zulke initiatieven ondersteunen.

4.2 Welke rol kunnen ze opnemen?

Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen: VAD

Tijdens het panelgesprek vernamen we dat de communicatie tussen de VAD en andere organisaties vrij stroef verloopt. De VAD treedt op als een overkoepelende organisatie. Hierdoor kan ze niet direct betrokken worden in een project. We merkten dat Ilse Bernaert van de VAD over enorm veel kennis en deskundigheid beschikt. Omdat VAGGA instaat voor de praktische verwezenlijking van de visie van de VAD, is zij aangewezen om een ondersteunende partner te zijn voor de scholen. Dit door het aanbieden van materialen, coaching en advies. Omwille van de aanwezige kennis zijn wij van mening dat de VAD een ondersteunende functie ten aanzien van VAGGA op zich kan nemen en dat VAGGA zich bereikbaar moet blijven opstellen voor scholen bij het uitwerken van een project.

Lokaal Gezondheidsoverleg: LOGO

LOGO Antwerpen heeft een netwerkfunctie verwezenlijkt die bestaat uit een vijftal opdrachten: (1) overleg (2) informatie en advies (3) capaciteitsopbouw; (4) methodieken, instrumenten, advies van deskundigen aanreiken om acties waar te maken (5) coördinatie en begeleiding. De capaciteitsopbouw omvat voornamelijk intervisie, empowerment, pleitbezorging, deskundigheidsbevordering en vorming. Daarnaast betekent coördinatie en begeleiding dat de Vlaamse en lokale acties functioneren als aanspreekpunt voor preventieve gezondheidszorg.

Daarnaast heeft LOGO Antwerpen een projectwerking waarbij drie opdrachten centraal staan: (1) projectuitvoerende partners ondersteunen en begeleiden (2) projecten uitvoeren (3) verankeringsmogelijkheden verkennen. Een project kan omschreven worden als: “een geheel van activiteiten uitgevoerd door een gespecialiseerde groep in een tijdelijk samenwerkingsverband, gericht op een duidelijk geformuleerd resultaat dat is vastgelegd in een projectplan.” (Opdrachtverklaring Logo, 2011).

In de opdrachtverklaring (2011) beschrijft LOGO welke functies ze uitvoeren. Toch merken wij dat deze organisatie zich als actieve partner op de achtergrond houdt. LOGO werkt met het CLB samen rond een aantal gezondheidsdoelstellingen. Zo zorgen ze samen bijvoorbeeld voor preventiecampagnes rond tabak en sensibilisering rond gezonde voeding. Toch wordt er van LOGO niet verwacht dat zij een direct contact hebben met elke school. Het CLB is de belangrijke tussenpersoon tussen een school en LOGO. (Onderwijs Vlaanderen, z.d.)

In samenwerking met VIGEZ heeft LOGO een tabakspreventielijn opgesteld. De leerlijn biedt een schematisch overzicht van leerinhouden over tabakspreventie doorheen de verschillende leerjaren. (VIGEZ, z.d.). Leerlingen ondersteunen in hun houding tegenover niet-roken is belangrijk. Ook leerlingen helpen om rookvrij te blijven staat centraal.

Voor een kind uit het zesde leerjaar is het van belang dat zowel kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes aangeleerd worden. Hierin zien wij dat LOGO een belangrijke rol kan spelen in het nieuwe project. Door hun leerlijn voor te stellen aan de leerkrachten, of eventueel zelf hun leerlijn te bespreken voor de klas nemen zij als actieve participant deel aan het nieuwe project.

Vereniging Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg Antwerpen: VAGGA

VAGGA reikt eveneens vormingen aan die leerkrachten handvaten kunnen bieden om aan de slag te gaan met preventie. Volgens Dirk Baeyens, directeur van basisschool Den Heuvel, is de tijd dat elke school apart werkt voorbij. Het zou een idee kunnen zijn om binnen een bepaalde regio (Essen, Kalmthout of Wuustwezel), directie, leerkrachten van de derde graad, zorgcoördinatoren, CLB-medewerkers etc. te verzamelen en hen vorming en advies aan te bieden. Elke school heeft nog steeds de mogelijkheid om eigen accenten te leggen en bovendien kunnen schoolvertegenwoordigers leren van elkaar door hun visie, missie en doelstelling in vraag te stellen. VAGGA werkt tevens met de visie van VAD en kan bij nader inzien een belangrijkere partner dan VAD zelf zijn.

Naast de vormende en adviserende rol die VAGGA naar ons inziens kan opnemen in dit project, hechten we belang aan de ouderavonden die door VAGGA georganiseerd kunnen worden. Wanneer ouders ontdekken dat hun kind drugs gebruikt, zitten zij namelijk met veel vragen. Met deze vragen kunnen zij bij VAGGA terecht. In dit opzicht speelt VAGGA een zeer belangrijke rol in de adviesverstrekking aan ouders waarvan de kinderen drugs gebruiken. Wij zijn van mening dat VAGGA deze rol het best op zich kan nemen, omdat zij over meer kennis en deskundigheid beschikken dan bijvoorbeeld de politie.

Politie Zone Grens

Uit het panelgesprek kunnen we afleiden dat PZ Grens graag een actieve participant wil zijn in het nieuwe project, indien andere participanten hier om vragen. De politie wil echter niet meer het voortouw nemen. Hiervoor geven zij twee redenen: het financiële aspect enerzijds en hun werkgebieden die controversieel zijn anderzijds. Vele andere partners vragen geld voor hun samenwerking. De samenwerking verloopt dan ook stroef omdat er niet voldoende financiële middelen voorhanden zijn. Omwille van deze hoge drempel is samenwerken zeer moeilijk. De politie bevindt zich op het justitiële gebied, terwijl VAD en VAGGA zich richten op het welzijnsgebied. De politie heeft een controlerende rol en moet bestraffend optreden bij illegaal gebruik. De VAD opteert voor een preventie aanpak.

Centrum voor Leerlingenbegeleiding: CLB

Tijdens het panelgesprek legt Christine De Backer, de vertegenwoordigster van het CLB, de klemtoon op het weerbaar maken van kinderen. Het 'nee' leren zeggen, vriendjes maken,... . Zodoende staan ze later volgens Christine sterker op hun benen tegen de groepsdruk om genotsmiddelen te nemen. Er moet dus niet enkel de klemtoon gelegd worden op drinken en roken maar er moet ook aandacht gegeven worden aan de drugproblematiek en -preventie in hun totaliteit. Ze pleit er ook voor dat de verschillende partners naar elkaar kijken en hun acties beter afstemmen op elkaar.

Het valt verder ook op dat een aantal CLB's actief en outreached te werk gaan maar dat er tegelijk ook veel zijn die wachten tot de leerling voor hun deur staat. Als voorbeeld kan je de aanwezigheid van het CLB in een school bekijken. In sommige scholen komt een CLB-medewerker regelmatig langs om met de leerlingen die willen te praten, terwijl dit in andere scholen niet het geval is en het CLB pas wordt uitgenodigd wanneer een probleem zich stelt. Alle CLB's over dezelfde kam scheren is dus niet correct. Maar het CLB zou zich meer op het voorplan kunnen zetten en zich kunnen opstellen als een belangrijke partner in onder andere drugpreventie en dit zowel naar scholen als naar leerlingen als naar andere relevante organisaties toe. Het CLB zou de lijm kunnen zijn tussen de verschillende organisaties en de scholen om zo de samenwerking en de communicatie te versterken en het drugpreventiebeleid te optimaliseren.

4.3 Andere mogelijke partners

Het aanbod aan andere partners waarmee samengewerkt kan worden rond drugpreventie in het lager onderwijs is beperkt. Hieronder staan we stil bij het JAC en De Sleutel.

Jongeren Advies Centrum: JAC

Het JAC biedt aan jongeren onder de 25 jaar de mogelijkheid om gratis en anoniem eender welke vraag of probleem te stellen, zelfs als het een probleem is dat op het eerste gezicht een meer gespecialiseerde opvang behoeft. Het JAC is een laagdrempelige organisatie omdat je gewoon kunt binnenlopen tijdens de openingsuren zonder op voorhand een afspraak te moeten maken. Er is ook de mogelijkheid om te bellen, te mailen en tegenwoordig zelfs om anoniem te chatten waardoor de drempel nog meer verlaagd wordt. (JAC, z.d.)

Het JAC heeft een preventieaanbod waarbij er veel belang wordt gehecht aan een goed contact met de leerlingen en met de school. Dit aanbod bevat onder meer vormingsprogramma's die door medewerkers van het JAC in de klas gegeven kunnen worden. Het JAC kan dus een belangrijke partner zijn in het geven van drugpreventie. Ze bieden zelf programma's aan en komen tot in de klas om workshops te geven waar allerlei diverse thema's ter sprake kunnen komen. Er wordt steeds gekeken naar wat mogelijk is en welke aanpak er wordt gehanteerd. (JAC, z.d.)

Het JAC kan volgens ons een belangrijke partner zijn. Hun materiaal wordt continu up-to-date gehouden om steeds innovatief te kunnen werken. Het JAC is ook niet enkel gespecialiseerd in drugpreventie, ze hebben een uitgebreide werking. Er kan dus meer contact gehouden worden omdat het JAC ook bij andere thema's kan worden betrokken. Enkele van deze thema's, zoals "je goed voelen" en "gezondheid", zijn ook sterk gerelateerd aan drugpreventie, waarbij het niet om de drugpreventie zelf draait maar waar het om de weerbaarheid en gedragsbeleving in het algemeen gaat. Het JAC werkt dus aan drugpreventie maar is in feite ook bezig met het versterken van de krachten van de leerlingen en dus ook hun welbevinden (JAC, z.d.).

De Sleutel

De Sleutel is een organisatie binnen de gezondheidszorg die zich richt op mensen met drugproblemen en risicogroepen. Het doel van de organisatie is het aanbieden van preventie, crisisopvang, ambulante en residentiële hulpverlening en werkgelegenheid in Vlaanderen. (De Sleutel, z.d.).

De Sleutel heeft ook een aanbod voor de lagere school waarbij er met contactsleutels wordt gewerkt. We vrezen echter dat de huidige inhoud van deze werkboekjes niet optimaal is voor leerlingen in het lager onderwijs, ondanks het feit dat zij wel de doelgroep zijn. We vragen ons meer bepaald af of het thema wel tot de leefwereld van de leerling hoort. Zo wordt het thema over roken en alcohol drinken al aangehaald in het werkboek voor het vierde leerjaar. Afgezien daarvan dient wel vermeld te worden dat de Sleutel zich inzet om didactisch materiaal te maken en opleidingen te organiseren om met het materiaal aan de slag te gaan (De Sleutel, z.d.).

5. Bedenkingen en reflecties bij de huidige werking

Drugpreventie wordt in het lager onderwijs vooral gegeven door leerkrachten van de derde graad. In de Noorderkempen is dit meestal gebaseerd op het verouderde preventiepakket van de zonepolitie.

De vraag naar alles omvattende informatie- en lespakketten voor de leerkrachten is groot. Een groot deel van de leerkrachten is tevreden met het huidig pakket dat door de politie wordt aangeboden. Het initiatief dat de laatste jaren door de politie werd uitgebouwd getuigt van een grote betrokkenheid en engagement van het politiebeleid rond deze thematiek. Toch hebben we vanuit een professionele visie bedenking bij deze benadering. Hoewel politie binnen drugpreventie een rol kan spelen, gaat de preventiebenadering ruimer dan het aantonen van de gevaren van illegaal druggebruik. Gezondheids- en welzijnsaspecten ten gevolgen van drugmisbruik moeten zeker voldoende aandacht krijgen. Het lijkt ons daarom beter om de sleutelrol voor drugpreventie in de lagere school bij andere partners te plaatsen. Ook de politie signaleerde dit reeds.

Veel leerkrachten hebben te weinig tijd om zich te verdiepen in drugpreventie. Hierdoor ontbreekt vaak de nodige kennis en een kritische blik bij de leerkrachten. De leerkrachten die niet het beleid van de politie volgen trekken hun eigen plan, soms met ondersteuning van een zorgleerkracht. Maar ook bij deze geëngageerde leerkrachten ontbreekt vaak de kennis en vooral de tijd om de effectiviteit van hun eigen drugpreventie-initiatief goed in te schatten.

Tijdens de gesprekken met de leerkrachten werd ook duidelijk dat het gebrek aan tijd als gevolg had dat ze onvoldoende bezig konden zijn met nieuwe ontwikkelingen. Daarom blijft bij hen de vraag naar beeldmateriaal en interactieve spelen.

Het doel van de drugpreventie varieert sterk afhankelijk van de school en de leerkracht. Naast bewustwording van de leerling heeft men het ook vaak over het verhogen van de kennis, assertiviteit en weerbaarheid. Veel leerkrachten willen de leerlingen waarschuwen en ervoor zorgen dat deze zich onthouden van het gebruik van drugs.

Een eventuele valkuil is dat er teveel wordt gefocust op risicogroepen. Het is belangrijk dat de aandacht bij de totaliteit blijft.

6. Besluit: krachten, leemtes en mogelijkheden

In deze slotfase bundelen we de krachten, leemtes en mogelijkheden binnen drugpreventie samen. Dit omvat zowel het huidige drugpreventieproject, het aanbod en de rollen van de organisaties (VAD, VAGGA, LOGO, CLB en JAC) met als aanvulling onze eigen bedenkingen. De bril waarmee we kijken en tevens het kader dat wij aan de scholen willen aanbieden is gebaseerd op de kaders van de VAD en die van wenselijke preventie die reeds in onze tekst beschreven staan. De combinatie van de twee kaders biedt een tal van mogelijkheden om een kwaliteitsvol drugpreventieprogramma uit te stippelen.

De eerste en belangrijkste boodschap die we willen benadrukken is dat het lager onderwijs voornamelijk dient in te zetten op primaire preventie waarbij je aandacht hebt voor de totale ontwikkeling van het kind. De basis ligt in het structurele aspect enerzijds: het creëren van een veilige schoolsfeer en een ondersteunend schoolklimaat waar het welbevinden van de jongere vooropstaat. Anderzijds omvat een persoonsgerichte aanpak het inzetten op educatieve maatregelen en het trainen van sociale vaardigheden. Deze aandacht dient de basis te zijn van het curriculum van elk schoolbeleid of onderwijssysteem. Kortom, primaire preventie kan gezien worden als de wortels voor drugpreventie. Drugpreventie dient met haar eigen accenten een luik te zijn binnen de algemene preventie en kan vanaf de derde graad lager onderwijs aan bod komen met thema's als alcohol en tabak.

6.1. Structurele leemtes

Bij het opstellen van een preventieproject en het formuleren van de doelstelling(en) is het erg belangrijk om je participatief op te stellen t.o.v. je doelgroep. De doelgroep zijn de leerlingen, het is dus erg belangrijk ook naar hun stem te luisteren en hen niet enkel te vertegenwoordigen via leerkrachten van de derde graad. In de eerste plaats dient het hele schoolteam betrokken te zijn bij dit schoolbeleid : de directie, zorgcoördinatoren en leerkrachten etc. Om zo'n beleid te realiseren is het aangewezen om beroep te doen op diverse partners:

- Het CLB kan een logistieke rol op zich nemen om dit beleid mee te realiseren. Hieronder verstaan wij dat ze de nodige contacten legt met LOGO, VAGGA en het JAC. Daarnaast kent het CLB een schoolondersteunende rol omdat ze instaat voor het psychosociale welzijn en de begeleiding van leerlingen. Ook zij kan preventief meedenken en meewerken aan het beleid.
- De ouders kunnen betrokken worden omdat zij een primaire rol hebben in de opvoeding van hun kind(eren).
- VAGGA werkt vanuit de visie van de VAD en is daarom de partner bij uitstek om: een drugbeleid mee op te stellen, coaching te geven rond (drug)preventie aan leerkrachten en informatie en actueel en kwalitatief materiaal aan te bieden.
- LOGO voorziet een tabaksleerlijn die geïntegreerd kan worden in het drugbeleid.

Valkuilen

Sommige leerkrachten krijgen weinig tot geen ondersteuning omdat zijzelf, de directie en de school gebrek hebben aan visie, tijd en kennis over drugpreventie. Gevolgen hiervan kunnen zijn:

- dat de doelstelling van het (politie)project te sterk varieerde omdat leerkrachten of schoolteams eigen accenten legden in het project. Hier ontbreekt met andere woorden een duidelijke visie, missie en knowledge. De kerndoelstelling van de VAD is: "uitstellen van de beginleeftijd en het ondersteunen van niet gebruik".
- dat leerkrachten en directie door het bos de bomen niet meer zagen : er is namelijk een groot aanbod m.b.t. drugpreventie voorhanden, maar wat is kwalitatief en wat is bruikbaar?

Veel leerkrachten zitten te wachten op een kant-en-klaar pakket. Zonder de know-how, blijft dit pakket echter een vaag concept. Het werken met dergelijk materiaal beknot de creativiteit en de kritische houding van de leerkrachten.

De samenwerking tussen de verschillende organisaties staat nog in de kinderschoenen. Dit komt omdat organisaties zoals VAD, VAGGA, JAC en LOGO verwachten dat scholen zelf het initiatief nemen om naar hen toe te stappen. Het CLB heeft hiervoor een aangewezen rol.

Het CLB heeft een schoolondersteunende rol en kan met de scholen actief meewerken aan primaire preventie. Het idee leeft dat het CLB hoofdzakelijk leerlingen opvangt, begeleidt en doorverwijst bij een probleem.

De leerlingen hebben weinig inspraak in het huidige drugpreventieproject, zij kunnen enkel hun mening geven tijdens het evaluatiemoment waarvan niet duidelijk is of er effectief iets mee gedaan wordt. Het is belangrijk om de doelgroep over heel de lijn van het project te betrekken.

Het drugbeleid moet een democratisch karakter hebben: alle leerlingen moeten in rekening worden gebracht. Een beleid moet dus nadenken over ethische kwesties zoals de andere achtergrond van allochtone of kansarme kinderen.

6.2. Persoonsgerichte leemtes

Het persoonsgericht aspect is een taak waar vooral VAGGA de nodige informatie en coaching voor kan aanbieden. We zetten kort op een rij welke elementen van belang zijn:

- Het trainen van sociale vaardigheden (zoals primaire preventie, maar hier ligt de focus op “nee zeggen”, weerbaarheid, ...)
- De effecten en risico's van drugs (alcohol en tabak)
- Bewustwording van de eigen houding, de houding van anderen, het maatschappijbeeld, leren uit observaties en ervaringen (reflectie)
- Het betrekken van de ouders is ook hier van belang.

Valkuilen

Drugspecifieke preventie heeft een contraproductieve werking voor kinderen uit de lagere school en komt best aan bod in het secundair onderwijs omdat de leefwereld van de jongere en de maturiteit dan wel voldoen aan de drugspecifieke thema's. Voorts dient een persoonsgerichte aanpak offensief te zijn: je moet iets aanbieden, er moeten mogelijkheden zijn. Het bestaande drugpreventieproject had eerder een defensieve invalshoek met de focus op productinformatie.

6.3. Krachten

Ondanks de verschillende leemtes die we hebben opgemerkt bij de organisaties en de scholen, hebben we ook tal van positieve aspecten ontdekt, waarvan we vinden dat we deze niet onopgemerkt mogen voorbij mogen laten gaan.

Als eerste zien we dat alle partijen sterk gemotiveerd zijn om op een zo goed mogelijke manier aan drugpreventie te doen. De organisaties hebben reeds veel tijd genomen om goed en bruikbaar materiaal ter beschikking te stellen. Ook beschikken zij over de nodige know-how, iets dat wij als kracht beschouwen. Door de nodige know-how kunnen de organisaties aan effectieve preventie doen, daar waar het de scholen aan deze kennis ontbreekt.

Daarnaast hebben we gemerkt dat sommige leerkrachten vaak zelf initiatief nemen om een eigen project of lessenpakket op poten te zetten. Ook dit getuigt van een sterke motivatie.

We hechten ook graag belang aan het initiatief dat Patrick De Smedt genomen heeft. Hij heeft met een kritische blik naar het bestaande drugpreventiebeleid van de politie gekeken, waarna hij kon besluiten dat dit beleid niet optimaal werkte. Vandaar dat hij en zijn team als koptrekker van het project een stap opzij hebben gezet. Wij vinden dit een goed initiatief aangezien er op deze manier gewerkt kan worden aan een project dat doelgericht, effectief en preventief is.

6.4.Mogelijkheden

Na het schrijven van dit werk kunnen we besluiten dat er een belangrijk aspect is dat aan de basis ligt van effectieve drugpreventie, namelijk samenwerking. Zoals reeds besproken is de nodige kennis en know-how, het materiaal en de motivatie aanwezig. Naar ons inzien is het van belang dat er een samenwerking start tussen zowel de verschillende organisaties an sich als tussen de scholen en deze organisaties. Enkel via deze weg kan volgens ons een geslaagd resultaat neergezet worden.

Het drugpreventieproject van de politie richtte zich naar ons inzien enkel op informatie en sensibilisatie. Informatie en sensibilisatie zijn belangrijk, maar zoals reeds beschreven in dit werk is het ook van belang om aandacht te besteden aan de sociale vaardigheden van de leerlingen en om stil te staan bij attitudevorming en bewustwording.

Als laatste willen we nog meegeven dat er vaker door de scholen een link mag worden gemaakt tussen drugpreventie, welzijn en veiligheid. Deze zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden en passen in het kader van primaire preventie. Drugpreventie gaat immers over welzijn, veiligheid en gezondheid.

7. Literatuurlijst

Balli, S. & Melis, B. (2012). Jeugdwelzijnswerk. Antwerpen: Karel de Grote-Hogeschool.

Bernaert, I. (2006). Een drugbeleid op school: een handleiding voor de coach(D2006/6030/20). Brussel: Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen vzw, Matthys, F.

Bernaert, I. (2008), Drugpreventie: een drugbeleid op school. Welwijs, 19 (nr. 3), pp. 34-37. Geraadpleegd op 8 oktober 2012, <http://www.teampreventieontwikkeling.be/publicaties.htm>

Besluit van de Vlaamse Regering tot vaststelling van de operationele doelstellingen van de Centra voor Leerlingenbegeleiding. (2009). Brussel: Vlaamse Regering. Geraadpleegd op 24 november 2012, <http://www.ond.vlaanderen.be/edulex/database/document/document.asp?docid=14124>

Bormans, L. (z.d.) Update het CLB: Centrum voor leerlingenbegeleiding. (z.d.) Klasse. www.g-o.be

Centrum voor Leerlingen Begeleiding [CLB]. (z.d.). Ik ben CLB-medewerker. Geraadpleegd op 24 november 2012, <http://www.onderwijs.vlaanderen.be/clb/CLB-medewerker/default.htm>

CLB. (z.d.). Over ons. Geraadpleegd op 24 november 2012, <http://www.clb-kempen.be/overons>

De Sleutel. (z.d.). Inhoud contactsleutels. Geraadpleegd op 9 januari 2013, http://www.desleutel.be/images/stories/preventie/materialen/contactsleutels/Inhoud_Contactsleutels.pdf

De Sleutel. (z.d.). Lager Onderwijs. Geraadpleegd op 9 januari 2013, <http://www.desleutel.be/professionals/preventieaanbodvoorleerkrachten/lager-onderwijs>

Goris, P., Burssens, D., Melis, B. & Vettenburg, N. (2008). 'Algemene preventie: concepten, kaders en wenselijke preventie', Welzijnsgids, (69), 109-126

JAC. (z.d.). JAC op bezoek. Geraadpleegd op 9 januari 2013, <http://www.jac.be/jac-op-bezoek>

LOGO (2011). Opdrachtverklaring "Logo Antwerpen" 2011. Geraadpleegd op 28 november 2012 via <http://www.logoantwerpen.be/userfiles/files/file/over-logo/OpdrachtverklaringLogoAntwerpen110426.pdf>

LOGO (z.d.). Wat. Geraadpleegd op 28 november 2012, http://www.logoantwerpen.be/over-logo-wat_116.php

Lokaal gezondheidsoverleg (2012). Gezonde school [brochure]. Antwerpen: Logo.

PZ Grens (z.d.). Waar staan wij voor? Geraadpleegd op 20 december 2012, <http://www.pzgrens.be/ons-korps/ons-korps/missie-visie-waarden>

VAD-leerlingenbevraging: Syntheserapport schooljaar 2009-2010(D/2011/6030/15). (2011). Brussel: VAD, Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen vzw, Matthys, F.

VAD. (z.d.) Voorstelling van VAD. Geraadpleegd op 7 oktober 2012, <http://www.vad.be/over-vad/organisatie/voorstelling.aspx>

VAGGA. (2012). Jeugd. 2012: VAGGA. Geraadpleegd op 12 oktober 2012 via <http://vagga.be/jeugd/voor-wie/>.

VAGGA. (2012). Ouders. 2012: VAGGA. Geraadpleegd op 16 december 2012 via <http://vagga.be/verslaving/projecten-vers/ouders/>

VAGGA.(2012).Welkom bij VAGGA. 2012:VAGGA. Geraadpleegd op 12 oktober 2012, <http://vagga.be/>.

Vettenburg, N. (2008). Preventie is Kiezen. Vijf dimensies voor een ethisch verantwoorde preventie. Welwijs, 19 (nr. 3), pp. 10-12. Geraadpleegd op 15 oktober 2012, <http://www.teampreventieontwikkeling.be/publicaties.htm>

VIGEZ, (2012). Tabakspreventielijn 2012. Geraadpleegd op 25 november 2012, <http://www.vigez.be/uploads/documentenbank/3b61baabd4d0ca1ecabf14cde102c8f5.pdf>